

ÂŞIKLARIN (MEVLÂNA VE ŞEMS'İN) AŞKIN RAKSI/DEVERANI SEMÂ

Bayram Ali ÇETİNKAYA*

ÖZET

Mevlâna'yı vecde ulaştıran, bu âlemden alıp ötelere ötesi âleme götüren semâ'dır. Mevlâna'nın bütün eserleri Allah'ın, sevgilinin ve aşkın sırrı etrafında daimî bir dönüştür, bir deverândır. Mevlâna, coşkunu aşkını, müzik ve semâ ile anlatıyor, gösteriyordu. Bu anlamda onun yolunun en gözde özelliklerinden biri olan semâ, bütün kainatı kucaklayan kutsal bir âyin ve zikirdir. Onda mûsikî, raks ve zikir mükemmel bir şekilde harmanlanmıştır.

Semâ, madde denizinden çıkıp, vecde gelerek mutlak fânîlik içinde, sonsuz âlemin zevkine ulaşmaktır.

Mevlâna'nın tefekkür dünyasında, semâ, kâinatın gerçek dansıdır. Yine onun için semâ, atomların ve gezegenlerin baş döndürücü dönüşünü yansıtan ayindir. Mevlâna'nın semâ'sı, atomun ve evrenin yapısını birlikte sembolleştirir. Mevlâna'nın semâ'sı, bir anlamda âlemin fizikî yapısını simgeler.

Semâ, öyle bir aşklar meclisidir ki orada şiir ve söz, gerçek manayı ve ebedî sırrı ifade gücünde değildir. Mevlâna ve Şems'in gönül dünyasında semâ, âşığı halk içinde Hakk'a/Sevgili'ye ulaştıran ve O'nda Vahdet'i buldurup, Tevhid'i yaşatan bir deverândır.

Anahtar Kelimeler: Mevlâna, Semâ, deverân, aşk, müzik

* Doç. Dr., Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

THE TRANSCENDENTAL DANCE/CIRCULATION OF LOVERS (MAWLANA AND SHAMS) SEMA

ABSTRACT

It is semâ (the celestial rite) that made Mawlânâ reach ecstasy taking him the farthest distances. All words of Mawlânâ are a permanent turn around Allah, the beloved and the secret of love. Mawlânâ was telling and showing his enthusiastic love with music and semâ. Therefore semâ is a kind of sacred rituel and zikr embracing all universe. Music, dance and zikr are harmonized in a perfect way in it.

In the word of Mawlânâ's thought semâ is the real dance of the universe. It reflects the turn of atoms, planets and stars. Mawlânâ's semâ symbolized the structure of atoms and the universe together. So in a sense, it is the symbol of the physical structure of the universe. At the same time it is the gathering place of loves where the poetry and word are not able to express the real meaning and eternal secret. In the heart world of Mawlânâ and Shams, semâ is a circulation that makes the lover among people reach Haqq/Beloved and enable him to find wahdat (unity) and to live it.

Key Words: Mawlânâ, semâ, circulation, love, music.

Yaratıcı'ya olan aşkı en güzel şekilde simgeleyen zikirlerden birisidir, semâ. Ancak son yıllarda semâ gösterilerinin seviyesi o kadar düşürüldü ki, bu görsellikten ziyade içsel olan zikri, eğlence merkezlerinin açılışlarında bile görmek mümkündür. Daha da ötesi bazı cinsiyet ve kimlik krizi yaşayanların semâ'da yer almaları, semâ'nın ifade ettiklerini ruhunda hissedilenlerin içini sızlatmaktadır. Gerçekten semâ ve onun sembolleri kolay ve ucuz tüketilecek kadar değersiz(!) midir? İşte semâ'nın tarihî, fikrî ve tefekkür (tezekkür) boyutları ve alt yapısı bunu ortaya koyacak zenginliklerden beslenmiştir.

A. "İKİZ RUHLAR"IN KONUŞMA DİLİ SEMÂ

1. Semâ'nın Çıkış Noktası

Mevlâna'nın (ö.1273) kendi eserlerinde ve Eflâkî'nin *Menâkıb*'inde, onun, düzenlenen semâlara iştirak ettiği haber verilmektedir.¹

¹ Bkz. Mevlâna Celâleddin, *Divân-ı Kebîr*, haz: Abdülbâki Gölpinarlı, Ankara 2000, I, 172, b. 1619; I, 178, b. 1688; Mevlâna, *Fihî Mâ Fih*, çev: Ahmed Avni Konuk, haz: Selçuk Eraydın, İstanbul 1994, 70; Ahmet Eflâkî, *Âriflerin Menkıbeleri I (Menâkıbu'l-Ârifin)*, çev: Tahsin Yazı-

Mevlevî semâ'nın ortaya çıkışıyla ilgili çeşitli rivayetler bulunmaktadır. Bunlar içerisinde en çok anlatılan menkıbe de zikredilen eserde geçmektedir:

Bir keresinde Mevlâna hazretleri, kuyumcular civarından geçerken, çekiçlerden çıkan tak tak sesleri kulağına erişince, o seslerin güzelliğinden, Mevlâna'da bir hal tecelli etti ve dönmeye başladı. Kuyumcu Şeyh Selâhaddin'e (ö. 1258) gayp âleminden: *"Dışarı çık, Mevlâna dönmededir, halk etrafında toplanmıştır"* diye ilham gelmesiyle, o feryat ve figan ile dükkândan dışarı çıktı, Mevlâna'nın ayaklarına kapanıp kendinden geçti. Hz. Mevlâna semâ'da olduğu halde ona iltifatlarda bulundu. Şeyh Selâhaddin riyazet ve mücahededen, Mevlâna hazretlerine: *"Benim Mevlâna ile semâ etmeye gücüm yetmez"* dedi. O anda çıkarlarına: *"Mevlâna semâ'dan çekilinceye kadar altın varakları parça parça ve lime lime olsa da hiç durmadan çekiç vurun"* diye emretti. Bu sanat öyledir ki altın varaklar üzerine vurulan çekiç adedi sayılıdır, fazla çekiç darbesi olursa parça parça olur, bir şeye yaramaz. Böylece Mevlâna bir süre semâ'ya ara vermedi. O sırada gazel okuyanlar şu sözleri terennüm ettiler: *"Bu zerkupluk dükkânında bir hazine çıktı. Bu ne güzel suret, bu ne güzel mânâ, ne güzel! Ne güzel!.."*

Ancak şaşılacak bir hal gerçekleşti: Şeyh, bir yaprak altının parçalanmadan ve bir şey telef olmadan, bütün dükkânın altın yapraklarla dolduğunu ve çekiç vuranların bütün aletlerinin altına dönüştüğünü söyledi. İki alemin madenini kendi dükkânında gören Şeyh, üzerindeki elbiselerini yırtıp dükkânı yağma etmelerini emretti. Hemen dünya ve ahiret dükkânının sevdasından vazgeçip Hüdâvendigâr'ın sohbetine dahil oldu.²

Ancak bu hadise, Şems'in kayboluşundan/öldürüşünden sonra gerçekleşmiştir. Bununla birlikte Mevlâna'yla ilgili ilk dönem eserler, Şems'in Mevlâna'yı semâ'ya teşvik ettiğini bildirmektedir. Şu halde Hz. Mevlâna'nın Şems'le semâ'ya yöneldiğini söylemek mümkündür. Aşağıda bu hususa kısmen de olsa değinilecektir.

Aslında tüm olanlar Mevlâna'nın semâ etmeye koyulması için bahaneydi. Altın dövücülerin çıkardıkları ses, değirmenin çarkına dökülen suyun sesi...Her daim vecd halinin kıyısında bulunmaktaydı, Allah'a en ya-

cı, III. baskı, İstanbul 2001, 175, 258-260, 294, 296, 317, 331, 345, 402-403, 422, 435, 480, 491, 493, 546, 633, 652-654, 715, 720-724.

² Ahmet Eflâkî, *Âriflerin Menkıbeleri II (Menâkıbu'l-Ârifin)*, çev: Tahsin Yazıcı, III. baskı, İstanbul 2001, 293; I, 653.

kın olmanın, O'nunla bir olmanın sınırındaydı. Bu hal ki, ona şunları söylettirmişti:

*"Birleşti, benim ruhumla seninkisi başlangıçta, senin görünüşün ve sırrın, benim görünüşüm ve sırrımdı onlar. 'Benimki ve seninki' demek boşunadır artık, Çünkü ne ben vardır, ne sen, benimle sen arasında"*³

2. Mevlâna İçin Semâ'nın Anlamı

Mevlâna'yı vecde ulaştıran, bu âlemde alıp ötelere ötesi âleme götüren semâ'dır.⁴ Bundan dolayı semâ, Mevlâna için yemekten ve içmekten daha önemliydi. Semâ'ya başlandığı zaman her şeyi unuttu. Açlıktan düşkün bir hale gelse bile.⁵ Öyle ki bazı zamanlar gece başlayan semâ, bitip tükenmeden sabah ezanına kadar devam etmekteydi.⁶

Semâ esnasında kudümler, katılanların nabzını da ritmik bir şekilde yavaş yavaş hızlandırır. Ondan sonra semâ nabzın atışıyla kudüme vurulan darbelerin sesi aynileşirdi. Semâ edenler, kendilerinden geçerler, varlıklarından sıyrılırlar, öyle bir hale gelirler ki, bugünkülerin cismi mi, dünkülerin ruhu mu; belli olamazdı. Onlar için dönüşlerde yönler kaybolur ve yok olur. Bunun sonucunda insan, mekân âleminden mekansızlık âlemine ulaşır; artık en, boy ve vecdin anlatıl(a)maz kıvâmını elde eder ve o anın lezzetini doya doya tadar.⁷

Def, ney ve semâzenlerin hareketlerinin anlattıkları, özeldir ve derinliklidir. Özellikle dönme fikrinden çok etkilenen Mevlâna, semâ'nın ilhamı altında dönen menziller ve gezegenler, değirmen taşı ve çarkına ilişkin mükemmel bir sembolizm ortaya koymaktadır:

*"Senin güneş dağını, bir değirmene benzeceğim. Ve benim sularım aktıkça, seni istediğim gibi döndüreceğim."*⁸

³ Eva de Vitray –Meyerovitch, *İslâm'ın Güler yüzü*, çev: Cemal Aydın, VII. baskı, İstanbul 2003, 72.

⁴ Hayrani Altıntaş, *Tasavvuf Tarihi*, Ankara 1986, 112.

⁵ Bkz. Eflâkî, *Âriflerin Menkıbeleri I (Menâkıbu'l-Ârifin)*, 296, 720.

⁶ Bkz. Eflâkî, *Age.*, 317.

⁷ Arif Nihat Asya, "Semâ", *Mevlâna İle İlgili Yazılardan Seçmeler* (haz: Vedat Genç), II. baskı, İstanbul 1997, 25.

⁸ A. J. Arberry, *Tasavvuf (Müslüman Mistiklere Toplu Bakış)*, çev: İbrahim Kapaklıkaya, İstanbul 2004, 113.

Semâ ancak bir "Sevgili" olunca anlam taşır. Zira güneş olmadan zerrelere nasıl harekete geçirilip raksettirilebilir? Aksi halde zerrelere yalnızlaşıp donarlar,⁹ hareketsiz kalır ve kaybolurlar.

Sevgili'ye olan sınırsız aşkı ifade eden semâ niçin yapılır? Bunun cevabını Mevlâna'dan dinleyelim:

*"Dervişler vecde kapılırlar da, Tanrı'yı özleyişleri artsın, ahirete inanış sevgileri çoğalsın, gönüllerinden dünya sevgileri dağılsın, dünyaya gönülleri yabancı olsun diye semâ ederler."*¹⁰

Celâleddin Rûmî'de ilâhî aşkla dile gelen coşkun gazeller, harekete geçen semâ raksları, dinamik bir ruhun kendiliğinden bir yansımasıdır.¹¹ Mevlâna'nın bütün eserleri Allah'ın, sevgilinin ve aşkın sırrı etrafında daimî bir dönüştür, bir deverândır, anlatıl(a)mayan kelimelerle ifade etme çabasıdır. Rûmî'ye aşkın sırrını az da olsa anlatacak yegane çare: "Müzik ve semâ" idi.¹² Mevlâna için yaratılış ilâhî müziğin ilk sesi ve melodisidir; zirâ ilâhî sesle hayat bulan yaratıklar, âlemin raksına katılmak için birbirini etkiler ve harekete geçirirler. Bir gazelinde Mevlâna, "mekansızlık mekânından" semâyâ bir çağrı beklediğini anlatır:

Dünyadaki raksların hepsi, sadece semâvî raksın bir koludur. Hayattaki raksların hepsi de, ruhun raksının bir dalıdır. Sonra o Allah'ın yokluğu varlığa dönüştürdüğü "kün", (Ol!) sesini işitir: Bir çağrı yankıladı yoklukta: Bunun üzerine dedi ki yokluk: "Elbette! Ayağımı o ülkeye basarım, memnun, taze ve yeşil görünmek için!" Ve Allah'ın ezeli çağrısını duydu, semâ'ya geldi ve mestoldü; Yoklukta idi, şimdi varoldu...(Divan-ı Kebir)¹³

Mevlâna için semâ ve müzik, Allah'ın o ilk hitâbının tekrarı şeklinde tezâhür eder veya onu akla getirir. Semâ, Allah'ın onu cennete geri getirmesi için gökyüzüne açılan bir pencere veya bir merdivendir.¹⁴ Ama kanadı olmayan bir pencere ve basamağı olmayan bir merdivendir.

⁹ Annemarie Schimmel, *Ben Rüzgârım Sen Ateş Mevlâna Celâleddin Rûmî*, çev: S. Özkan, II. baskı, İstanbul 2000, 202.

¹⁰ H. Hüseyin Top, *Mevlevî Usûl ve Âdabı*, İstanbul 2001, 81.

¹¹ Halife Abdülhakim, "Mevlâna Celâleddin Rûmî", *İslâm Düşüncesi Tarihi* (ed. M. M. Şerif) içinde, İstanbul 1991, III, 48.

¹² Schimmel, *Ben Rüzgârım Sen Ateş Mevlâna Celâleddin Rûmî*, 197.

¹³ Schimmel, *Age.*, 202.

¹⁴ Schimmel, *Age.*, 202.

Mevlâna daha da ileri giderek musikî ve semâ'nın görünmeyen âlemden madde âlemine yolculuğunu da anlatır:

“Çok bilgili kişiler: Bu güzel sesleri, bu musikî nağmelerini göklerin dönüşünden aldık, demişlerdir. Halkın tamburlarla, musikî aletleri ile çaldıkları ve ağızları ile söyledikleri bu hoş sesler göklerin dönüşünden alınmalıdır. Biz hepimiz Adem'in cüzleri idik. Cennette o nağmeleri dinledik. Gerçi su ile topraktan yaratılmış bu ten kafesine girmek, balçığa bürünmek, ruhumuzu şüpheye düşürmüş, bizi yanıltmıştır. Fakat ne de olsa, o nağmeleri birazcık olsun hatırlıyoruz. İşte bu yüzdendir ki, semâ âşıklara gıdadır. Çünkü semâ'da kalp huzuru ve Allah'ı hissetme, sevgiliyi bulma hayalî vardır. Biz o güzel sesleri dinlerken, gönlümüzdeki hayaller kuvvetlenir, hatta hayaller o güzel seslerden, nefhâlardan suretlere bürünür.”¹⁵

Semâ ile ilgili çok sözler söylenmesine rağmen, onu en çok hisseden, en güzel anlatan, duyan ve duyuran Hz. Mevlâna'dan başkası değildir:

“Semâ'nın ne olduğunu biliyor musun?” Allah'ın ben sizin Rabbiniz değil miyim?” sorusuna ruhların; evet Rabbinizsin deyişlerin sesini duymak, kendinden geçmek, Rabb'ine kavuşmaktır.

Semâ'nın ne olduğunu biliyor musun? Semâ, dostun hallerini görmek, lahut perdelerinden Hakk'ın sırlarını duymaktır.

Semâ'nın ne olduğunu biliyor musun? Kendindeki varlıktan geçmek, mutlak yoklukta, zevalsiz, devamlı varlık tadını tatmaktır.

Semâ'nın ne olduğunu biliyor musun? Dostun aşk vuruşları, darbeleri önünde başını top gibi yapıp, başsız, ayaksız dosta koşmaktır.

Semâ'nın ne olduğunu biliyor musun? Yakub'un derdini ve devasını bilmek. Yusuf'a kavuşma kokusunu, Yusuf'un gömleğinden koklatmaktır.

Semâ'nın ne olduğunu biliyor musun? Musa peygamberin asası gibi her an Firavun'un sihirlerini yutmak, yok etmektir.

Semâ'nın ne olduğunu biliyor musun? “Benim Allah ile öyle bir vaktim vardır ki, o vakitte ne Allah'a yakın bir melek, ne de bir peygamber aramıza girer” hadisinde buyrulduğu gibi, semâ bir sırdır. İşte meleğin bile sığmadığı o yere vasi-tasız varmaktır.

Semâ'nın ne olduğunu biliyor musun? Semâ Şems-i Tebrizî gibi, gönül gözle-rini açmak ve kutsi nurları görmektir.¹⁶

¹⁵ Şefik Can, *Mevlâna Hayatı, Şahsiyet ve Fikirleri*, İstanbul 1995, 263.

¹⁶ Can, *Age.*, 264-265.

Semâ törenlerine katılmakla birlikte Mevlâna'nın kulağına gelen ve hoşuna giden güzel ve manalı bir ses, bir söz yahut heyecan verici bir hadise onu, semâ'nın en önemli figürü haline getiriyordu. Semâ'da yaşadığı bu tecrübeyi ve semâ'nın ne olduğunu en iyi tasvir eden yine Mevlâna'nın kendisi olmuştur:

“Semâ bir yerde durmayan canın işidir. Tembel ile oturma, çabuk kalk, sıçra, beklemek gerekir mi? Burada kendi düşüncene dalıp oturma, eğer yiğit isen sevgilinin bulunduğu yere git.” “Semâ diri olan kişilerin canlarının rahatıdır. Bunu ancak canın canı olan bilir” (Divan-ı Kebir)¹⁷

Semâ'yı bu kadar duyan, hisseden, özümseyen ve içselleştirip yaşayan Hz. Mevlâna, görüntü ve merasimle kayıtlı olmadığı için semâ adâp ve usûlünden sayılan mekan, zaman, ihvan şartlarını önemsemezdi. Zaman ve mekandan bağımsız, ulaştığı vecde bağlı olarak her yerde, medresede, evde, bağlarda, sokaklarda onun semâ ettiği görülmüştür.¹⁸

Mevlâna, coşkun aşkını, müzik ve semâ ile anlatıyor, gösteriyordu. Müzik, aşkla dolup taşan gönlün oynaşı, semâ bu aşkın vecdi ve fiiliyata geçmiş şekliydi. Şiirse aşkın dili, gönül kandilinin yakıtıydı. Bu üç unsur, yani müzik, şiir ve semâ bir oldu mu, bir aşk çağlayanı oluyor, köpüre köpüre Mevlâna'nın ruhundan benliğinden dökülüyor ve bu çağlayanın girdabında Mevlâna dahi kayboluyordu. Mevlâna'nın olduğu yerde müzik, şiir ve semâ yan yanaydı ve girift bir hale dönüşüp bir senfoni oluşturuyordu. Bu ahenkli sesler ve melodiler, bu nefesler, taassup içerisindeki softaları feveran ettiriyor, *“Bu çengilik de niye? Biz bir eşek yükü kitap okuduk. Müziğin helal olduğuna dair bir tek satır bile göremedik”* diyorlardı. Bu sözler, Mevlâna'nın dilinden, sahiplerinin hak ettiği şekliyle karşılık buluyordu: *“Onlar eşekçesine okumuşlar!”¹⁹*

Her şeye rağmen semâ, özel ve halka açık mahfillerde hiçbir zaman eğlence ve oyun aracı olmamış, raksların en asili olarak varlığını korumuştur.²⁰ Özellikle de insanların hazlarına hitap eden ve doyumsuz iştiaklarını tatmin eden ticarî bir sektöre dönüşmemiştir.

Mevlâna'nın semâ'a katılımıyla ilgili malumat herkesin haberdar olacağı kadar açıktır. Mevlâna ve semâ ile ilgili tartışmalara açıklık getirmesi

¹⁷ Can, *Age.*, 269.

¹⁸ Can, *Age.*, 270.

¹⁹ Mehmet Önder, *Mevlâna*, Ankara trz, 110-111.

²⁰ Asya, “Semâ”, 25.

düşüncesiyle bu nokta üzerinde durulması gerekmektedir. Mevzuuyla alakalı bilgilere Eflâkî'nin *Menâkıb*'ında sıklıkla rastlanılmaktadır:

*"Şiddetli bir kış ortasında bir gün, zamanın Cüneyd'i Çelebi Hüsameddin'in evinde büyük bir semâ vardı. O gün Mevlâna hazretleri bir hayli feryat etti ve sonra mübarek göğsünü açarak âşıklara yaraşır ahlâr çekti."*²¹

*"Bir gece Muineddin Pervâne Mevlâna için büyük bir semâ tertip edip bir çok büyük kimseleri çağırmişti. Semâ bittikten sonra büyükler sofraya oturup yemek yeyip dağıldılar. Mevlâna hiç elini yemeye uzatmadı. Bundan Pervânâ'nın yüreğine bir ateş düştü. Mevlâna'nın mumu karşısında pervane gibi yandı. Pervâne adamlarına mayhoş hoşaf yapıp bir çini kâse içine koymalarını emretti. Pervâne kâseyi eline aldı bir kaşık olsun yemesi için Mevlâna'ya sundu ve tekrar tekrar: "Bu helâlinden yapılmıştır" dedi. Mevlâna bundan bir kaşık alıyor ağzına kadar götürüp tekrar kâsenin içine koyuyordu..."*²²

*"Bir gün Mevlâna hazretleri Tanrı'nın yarattıkları arasında halifesi olan Çelebi Hüsameddin'in başında idi. O gün, gün doğumundan ikinci vaktine kadar büyük bir semâ oldu. Mevlâna oturmak isterken kendini iki eliyle yukarı kaldırıp bağırırdı."*²³

Semâ, Mevlâna için, varlığından, benliğinden, hâsılı tüm zahirî kayıt ve takıntılardan azât olma halidir. Zira o, her ne zaman semâ'nun coşkunluğuna dalsa, hakikât âleminin sâkinleri arasında, fâniliğini unutup kaybolmaktadır:

*"Salihlerin kendisiyle övündüğü Hacı Mübarek Hayderî, Kutbeddin Haydar'ın itibarlı halifelerinden ve Hüdavendigâr hazretlerinin muhiplerindendi. Onu Taceddin Vezir'in Dar-uz-Zâkîr adı verilen medresesine şeyh tayin ediyorlardı. Büyük bir posta oturtma töreni yapılıyordu. Bütün bilginler, fakirler, emîrler, ileri gelenler ve ahiler orada bulunuyorlardı. O günü Mevlâna hazretleri çok büyük bir heyecan içinde tamamıyla semâ'a dalmıştı. Semâ'ın güzelliğinden yüce göğün bile dönerek ve bir deve gibi rakederek altüst olmasından korkuluyordu. İşte o halin şevkından o, hâlâ dönmededir."*²⁴

Semâ'nun mistik işaretlerini çözemeyen ve algılayamayanların, Mevlâna, âşıkların raksına müdahil olmalarına müspet bakmaz ve taraftar da değildir:

21 Eflâkî, *Âriflerin Menkıbeleri II (Menâkıbu'l-Ârifin)*, 175.

22 Eflâkî, *Âriflerin Menkıbeleri I (Menâkıbu'l-Ârifin)*, 491, 546.

23 Eflâkî, *Age.*, 654.

24 Eflâkî, *Age.*, 402-403.

*“Evvelâ semâ yeteneğini elde et, ondan sonra semâ yap. Nitekim ben, dün şekeri burnuma tuttum, burnum şekerden bir şey anlamadı; çünkü o anlamaya hazırlıklı değildi”*²⁵

Mevlâna'nın içinde bulunduğu semâ, nihayetinde zikirdir ve içinde Âşıkların Sultanı'na dua ve selam vardır. Maddenin içindeki hareket gibi, semâzenler de coşkun raksın girdabında yok olurlar. Ancak onlar, ötelere ötesine vâsil olmanın sonucu olarak yaptıklarını sınırsız bir ruhsal hazla yaşamının keyfini tadarlar:

*“Mevlâna hazretleri semâ'da mest olduğu vakit kavvaleri yakalayıp rakederek ayakları ile tepinerek: “Ya Rabbi! Muhammed ve onun ailesi üzerine salat olsun” diye salavat getirir ve tekrar semâ'a başladılar.”*²⁶

Nitekim semâzenin ayağını bastığı yerde, zerreden hayat kaynağı fıskırır.²⁷

Âşıkların yaşadığı hal, öyle bir manevî lezzet anıdır ki, kendilerine isabet eden her türlü eza ve cefa, tıpkı ateşin hârî içindeki Hz. İbrahim'in serinliği gibi, yerini bir ruh dinginliğine terk eder. Mevlâna'nın başından geçtiği bildirilen menkıbede olduğu gibi:

*“Mevlâna Bahâüddin-i Bahri hazretleri şöyle anlattı ki: Sonbaharın sonları ve kışın başlarında idi. Bir gün Mevlâna hazretleri benim bostan dolabına teşrif etmişlerdi. O günlerde sular donmaya başlamıştı. Mevlâna hazretlerini çıkarıp havuza girdi ve orada bir hayli geçikti. Huzurum kaçtı, onun arkasından dışarı çıktım; onun havuza girip oluğun altında oturduğunu, mübarek başına suyun aktığını ve gırtlığma kadar soğuk suya gömüldüğünü gördüm. Böylece üç gün üç gece orada kaldı. Kimsenin ‘Niçin ve nasıl böyle yapıyorsun’ demeye cesareti yoktu. Zavallı ben, (bu hali görünce) kendimden geçtiğimden ve kalbim parça parça olduğundan feryat edip elbiselerimi yırttım ve ona: ‘Aman! Bu mevsimde soğuk su zararlıdır. Mübarek vücudunuz çok zayıf ve nazik olduğu için, soğukun tesir etmesinden korkuyorum’ dedim. Mevlâna: ‘Soğuk, kalbi donmuş insanlara tesir eder. Tanrı erlerine değil’ buyurdu ve hemen dışarı çıkıp semâ'ya başladı. Dokuz gün ve gece bir an bile durup dinlenmedi ve uyumadı. Daima sırlar ve gazeller söyledi.”*²⁸

Semâ ayını, Mevlâna'da, tüm insanî ihtiyaçları, törenin nihayete ermesine kadar ertelemekte, âdeti bir oruç hali yaşatmaktaydı:

²⁵ Eflâkî, Age., 480

²⁶ Eflâkî, Age., 633.

²⁷ Schimmel, *Ben Rüzgârım Sen Ateş Mevlâna Celâleddin Rûmî*, , 203 (naklen; Rubâiyât 322 a 5).

²⁸ Eflâkî, *Âriflerin Menkıbeleri I (Menâkıbu'l-Ârifin)*, 719–720.

".... bir defasında yedi gün yedi gece semâ etti ve hiç yemek yemedi. Dostlar, belki Mevlâna merhamet buyurur da bir miktar yer diye latif ve güzel bir yemek hazırladılar..."²⁹

Mevlâna'nın katıldığı semâ'larda, bazı zamanlar Konya'nın büyükleri ve zamanın yöneticileri de katılır ve çeşitli kıymetli hediyeler takdim ederlerdi. Ancak Gönül Sultanı, sunulan değerli eşyaları, Hz. Peygamber'in bir takipçisi olarak, hemen etrafındakilere dağıtırdı. Zira her türlü mücevher ve paha biçilmez eşya, Mevlâna için, dünyevî bir meşgaleden başka bir anlam ifade etmez:

"Yedi gün yedi gece arka arkaya semâ oldu. Şehrin büyükleri ve zamanın sultanları o kadar şükrâne ve başışlarda bulundular ki, hesaba gelmez. Hudavendigâr bunların hepsini Gûyendelere, seçkin dostlara verdi."³⁰

Almadan ve kabul etmeden ziyade vermeyi ve dağıtmayı seven Mevlâna, bu vasfının karşılığını başka âleme kalmadan görme bahtiyarlığına kavuşur. Semâ'yı, sadece basit bir rakstan ibaret görenler için, bu uygulamaların gerçekleştiği anlar/zamanlar, mekanlar ve bunların sonuçları daha bir önem kazanmaktadır:

"Ediplerin sultanı malûm konağında oturan ilimler ocağı Mevlâna Selâhaddin-i Maletî şöyle rivayet etti ki: Bir gün Alemeddin-i Kayser büyük bir semâ tertip etmişti. Bütün emîrler, büyükler, bilginler ve fakirler orada hazır dılar. Mevlâna hazretleri büyük bir heyecan gösterip, üstündeki bütün elbiseleri kavvallere bağışlayıp çıplak oynuyordu. Derhal Alemeddin Kayser, eşi benzeri olmayan vaşak kürkü ile kaplı ve altın düğmeli kırmızı uskurlat çuhasından yapılmış bir elbise ile yüнден yapılmış bir elbise ile yüнден yapılmış bir mısır sarığını getirip Mevlâna Hazretlerine giydirdi. Semâ'dan çıktıktan sonra mahallenin başından geçerken bir meyhanenin kapısından Mevlâna'nın mübarek kulağına rebab sesi geldi. Biraz durdu, sonra dönmeye başladı. Sevinçler gösterdi. Horoz ötümüne kadar naralar atıp bağırды. Bütün ayak takımı (runûd) dışarı çıkıp Mevlâna'nın ayaklarına kapandılar. Mevlâna üstündeki bütün elbiseleri bu ayak takımına verdi. Bu ayak takımının hepsinin Ermeni olduğunu söylerler. Medreseye geldiğinin ikinci günü bu ayak takımı toplanıp geldiler, tam bir doğrulukla Müslüman ve onun müridi oldular, semâ'lar tertip ettiler."³¹

²⁹ Eflâkî, Age., 720.

³⁰ Eflâkî, Age., 721.

³¹ Eflâkî, Age., 722.

Mevlâna Celâleddin, azınlıkta kalan bazı araştırmacıların iddia ettikleri gibi, hiçbir zaman kadınlarla birlikte semâ'da bulunmamıştır. Ancak onunla ilgili ilk dönem kaynakların bildirdiğine göre, Mevlâna, Sultan nâibinin hanımının sadece hanımlar için düzenlediği semâ törenlerine katılmıştır. Bu ayinler, asla İslâm'ın ve peygamberi'nin getirdiklerinin sınırlarının dışına çıkacak bir hal almamıştır. Gönül mimarının, kadınların tertip ettiği bir semâ meclisine katılması, onun toplumun annelerinin ruh eğitimine verdiği hassasiyeti ortaya koyar. Zira Mevlâna'nın ne böyle bir törene ihtiyacı vardır, ne de buna ayırarak zamanı vardır. Kadınların manevî ıslahının ehemmiyeti, onu bu tür zikir meclislerine müdahil olmaya yöneltir.

Yine bu semâ törenlerinde, altın ve değerli taşların hediye edilmesi, Aşk Ustası Mevlâna için, hiçbir kıymet taşımaz. Ancak onun için önemli olan zikir, namaz ve tesbihâttir. Yoksa semâ, hakikatte bu güzellikleri gerçekleştiren bir vasıttan başka bir anlam ifade etmez:

“Konya'nın bütün hanımları her Cuma akşamı sultanın has nâibi olan Eminüddin Mikâil hanımının huzurunda toplanırlar ve mutlaka Hüdavendigârî davet etmesi için yalvarırlardı; çünkü Mevlâna hazretlerinin o ahiretlik hanıma karşı hadden aşırı iltifat ve yardımları vardı ve ona hanımların şeyhi (şeyh-i Havâtîn) derdi. Bu cemâat toplanınca hepsi tam bir huzur içinde Mevlâna'nın teşrifini beklerlerdi. Mevlâna kendisine haber verilmeksizin akşam namazından sonra, kimseyi rahatsız etmeden yalnız başına onların yanına gelir, ortalarına otururdu, kadınların hepsi o kutbun etrafında halka olurlardı ve Mevlâna'nın üzerine pek çok gül yaprağı dökerlerdi. Sonra bu yaprakları alır, onları uğur sayarlardı. Mevlâna hazretleri bunların arasında gül ve gül suyu içinde tere boğulur, gece yarısına kadar mânâlar ve sırlar saçmakla, nasihat etmekle olurdu. Nihayet sonunda şarkı söyleyen cariyeler, nadir tefçiler, kadın neyzenler çalmaya başlar. Mevlâna hazretleri de semâ'a kalkardı. O topluluk başlarını ayaklarından ve küllâhı başlarından ayırt edemez bir hale gelirdi. Mevlâna Hazretleri, bir şeycik kabul etsin ve iltifatta bulunsun diye bütün altın ve mücevherlerini o keşif sultanının ayakkabısının içine dökerlerdi. Mevlâna bunlara hiç bakmaz ve sabah namazını onlarla kılar, hareket ederdi. Böyle bir usul ve âdet hiçbir peygamber ve velinin zamanında olmamıştır. Yalnız Tanrı elçilerinin Seyidi (yani Muhammed s.) zamanında Arap hanımları onun yanına gelir, şeriat hükümlerinin sırlarını sorup faydalanırlardı. Bu onun için helaldi ve o hazret'in hususiyetlerindendi. Bu hanımların kocaları da naipe birlikte evin dışında toplanıp sohbet ederler ve yabancıların bu sırları bilmemeleri için göz kulak olurlardı.”³²

³² Eflâkî, Age., 723-724.

Semâ, Mevlâna için, toplumdaki uzaklaşıp sadece kendi benliğiyle baş başa kalma hali değildir. O, semâ anında bile, yine nasihat ve sohbet halkasını kesintiye uğratmaksızın devam ettirir:

“Gönül sahibi bir derviş, Mevlâna’dan fakirliğin ne olduğunu sormak istedi. Mevlâna derhal bulunduğu semâ içerisinde şu rubaiyi okudu:

‘Fakirlik cevher, fakirlikten başkası arzadır, fakirlik şifa, fakirlikten başkası hastalıktır. Dünya baştan başa aldatma ve aldanmaktır. Fakirlik bu âlemden bir hazinedir ve her şeyden maksat odur.’³³

Mevlâna, semâ’nın usûlüne uyularak yapılması hususunda hassastır. Bu anlamda büyük Veli’nin katıldığı semâ törenleri ahenk ve estetiğin birer numunesi haline dönüşür. Ayrıca şu hadise bize, Mevlâna’nın zamanında ve onun bizzat katıldığı semâ’ya başlanılmadan önce, Kur’ân okunmasının vazgeçilmez bir uygulama olduğunu anlatmaktadır:

“Vezir Nasreddin hankahını tamamlayınca büyük bir posta oturtma töreni yaptı. Şehrin bilginleri, şeyhleri uluları toplanmıştı. Kur’ân okunduktan sonra semâ’ya başlandı. Semâ’da Nasreddin vezirin, eli ve eteği, sık sık Mevlâna Şems’e çarpıp onu rahatsız ediyordu. Onda basiret sahiplerini gözetme yoktu. Mevlâna, son derecede kızdı ve Şemseddin’in elini tutup semâ’dan çıkardı. Ulular, ne kadar yalvardılarsa da, Mevlâna’nın bu hareketine mani olamadılar. Semâ durduktan sonra, vezir Nasreddin’in çavuşları gelip hararetle kendisini alıp götürdüler...³⁴

Ancak Mevlâna’nın kendi sözleri, semâ’da kendisine çarpan veya temas edenlere sinirlendiğini aktaran Eflâkî’nin ifadelerini desteklememektedir. Bilakis büyük Veli, her yerde olduğu gibi, semâ’da da bütün insanlara karşı hoşgörülü ve geniş gönlüdür:

“Benim bir huyum vardır ki, benden hiçbir kimsenin gönlü kırıldığını istemem. Bir takım kimseler, semâ esnasında kendilerini bana çarparlar ve yârânın bazıları da onları men ederler. O bana hoş gelmez; ve yüz defa demişimdir ki, benim için kimseye bir şey söylemeyiniz; ben ondan râzıyım, o da benden râzı.³⁵

Semâ’da, vaaz, dua, nasihat ve yakarış birbirinin içerisine girift bir halde karışıp harmanlanır. Nihayetinde bunların tümü, Hakk’a ubudiyetin birer yansımaları değil midir? Ubudiyette aşk, heyecan ve ihlas vardır. Semâ’da da aynı duygu ve lezzetler mevcuttur. Semâ meydanı, âşıkların ve gönül erbâbının meydanıdır. Bu mütevazi alanda, madde, beden ve cisim

³³ Eflâkî, *Âriflerin Menkıbeleri II (Menâkıbu'l-Ârifin)*, 157.

³⁴ Eflâkî, *Age.*, 276.

³⁵ Mevlâna, *Fihî Mâ Fih*, 70.

ölçülerini kaybeder. Tek kıstas ve kriter vardır ki, o da hâlis kalp ve ruh güzelliği/safiyetidir. Semâ anında, arı ve duru ruhlar, bedenlerini yitirirler. Semâhaneler, hakikat ve dinginlik atmosferine gark olurlar. Sesin, sözün ve kelamın varlığı yok olur. Zira tek irtibat makamı vardır, semâ. Yokluğu asla düşünülemeyen Varlık'tan başka bir varlık yoktur:

“Bir gün şehrin büyükleri, tam bir niyaz ile Mevlâna hazretlerinden vazetmesini rica ettiler. O da âleme şâmil olan kereminden ve hilminin büyüklüğünden bu ricayı kabul etti. Vazederken bir çokları kendilerinden geçti ve halis âşıklar can verdiler. O gün şeyh Selâhaddin de bu mecliste hazırды. Hadden aşırı heyecanlar gösterdi ve semâ ederek çıkıp gittiler. Bundan sonra Mevlâna bir daha çıkmadı.”³⁶

Semâ ile yapılmaması imkansız olan ibadetleri birbirinden ayırmayan Mevlâna, Ramazan itikafının ardından, yani ruhanî ve nuranî halin aralıksız tezahür ve temaşâ edildiği anda, kulluğun bir başka doyumsuz hali olan semâ'yı ihmal etmez. Yüreği ateşin korundan harlanmış bir şekle bürünen Mevlâna, semâ ile birlikte lisanından dökülenlere de engel olamaz:

“Mevlâna'nın yakınlarından olan arkadaşların azizleri şöyle rivayet ettiler ki: Ramazan ayının ilk günü idi. Mevlâna, birdenbire dostların arasında kayboldu: “Muayyen yerlerde ne kadar aradıysa da hiç kimse ondan bir haber getirmedi; dostlar bölük bölük olup her tarafı aradılar, neredede olduğu bilinmedi. Hepsî atlara binmiş bu durum karşısında şaşakalmışlardı. Meğer Mevlâna, medresenin bahçesinde bulunan kuyuya girmiş, Yusuf gibi orada itikafa çekilmişti. Hiç kimsenin bundan haberi yoktu. Bayram günü bütün arkadaşların matem içinde bulunduğu bir anda kuyudan çıkıp medresede salınarak yürümeye başladı. Bunu gören âşıklar bir feryat ve figan koparıp sevinç içinde kaldılar. Mevlâna semâ etmeye başlayıp şu gazele başladı:

‘Feleğin bile rüyasında görmediği o ay yine geldi. Gönlümüze su ile sönmeyen bir ateş saldı ilâh...’³⁷

Hakikatte semâ, görünen ve görünmeyen âlemlerin arasında bir bağıdır. O, her iki âlemin de neşesidir, heyecanıdır, gıdasıdır, güç ve kudretidir.

Nesrinle gülün gerdeğinde davulu boynuma astım. Bu gece tefle, dümbelek en güzel elbisemiz.

Sus, bu gece Zühre sâki oldu, kadeh sunuyor. Bizim pembe beyaz tenli sevgilimiz de kadehi aldı, çekip duruyor.

³⁶ Eflâkî, *Âriflerin Menkıbeleri II (Menâkıbu'l-Ârifin)*, 292.

³⁷ Eflâkî, *Age.*, 144.

Tanrı hakkı için bu anda sûfiler, bizim rahmet dilememizden şekva geldiler de gaybleri bilen Tanrı'nın gayb huzurunda neşelendiler, bellerine gayret kemerlerini kuşandılar, sema'a girdiler.

Bir bölük halk deniz gibi köpürüyor; dalgalar gibi secde ediyor; bir bölük halk da kılıç gibi savaşıyor; bütün kederlerimizin kanını içiyor.³⁸

Varlığını, benliğini, hâsılı, dünyevî yüklerini boşaltan ve atan kişi, semâ'da varlık gösterebilir, ona dahil olabilir ve mertebe kat edebilir. Aksi taktirde, şehvet ve ihtiraslarının bendesi olanın bu meydanda hissedebileceği bir vasıf yoktur. Hak erleri ve erenleri, semâ'da

Nefislerini ve ruhlarını tımar ederler ve onarırlar. Bu hale ulaşma, gönül âşıklarının ızdırabını dindirir, ruhlarını dingin bir ahvâl içinde sükûnete kavuşturur. Ruh mekansızlık mekanında teskin olunca, semâ meydanındaki beden, yerinde duramaz, rakseder, oynar ve çırpınır. Çünkü azâlar, hareket eder, dile gelir. Çoşan ve taşan gönül ve onu taşıyan beden hareketlerini kontrol edemez ve kendini ahenkli bir deveranın seline kaptırır. O sel ki dalgalanır, köpürür, coşkunluk sınırlarını zorlar; o anda tespihler ve zikirlerin sesi işitilmez. Zira bunları duymak için baş kulağı yetersizdir. Onları işitecek yegane şey (enstrüman) can ve gönül kulağıdır. Can şehrinin görmek için, can gözü ve gönül gözü gerekir:

“Ey haris kişi! Varlığını, benliğini kırıp yok et de, öyle sevin, oyna; oyna da, bir an önce kapanması için şehvet yarasının üstündeki pamuğu çek çıkar!”

Hakk yolunun yolcuları, raksı, oynamayı, nefis savaşı meydanında kanlara bulanarak yaparlar. Yani, onlar nefislerini yendikleri için kendilerinden geçerler de, ruhânî oyun, gönül oyunu, aşk oyunu oynarlar. Nefis zindanında kalan dünyalık âşıkları ise, nefislerinin hevâsına uyarak, sadece kendilerini göstermek için, bedenleri ile oynarlar. Bu yüzdendir ki semâ, iyi kişilerin maneî ve ruhânî oyunu, kötü kişilerin de sırf tenlerine, bedenlerine ait bir oyundan ibarettir.

Varlıklarının ellerinden yani, benliklerinden kurtulunca el çırpırlar; kendi noksanlarından, hatalarından sıyrılınca maneî bir neşe duyarlar da oynamaya başlarlar.

Onların mutripleri, yani çılgınları, gönüllerinden def çalarlar. Denizler bile onların coşkunluğunu görüp dalganır, köpürür, çoşar.

Ey gafil! Sen görmüyorsun ama, Hakk âşıklarının coşkunluğu yüzünden daller üstündeki yapraklar bile el çırpmakta, oynamaktadır.

³⁸ Mevlâna, *Divân-ı Kebîr*, I, 33, b. 260–263.

Sen yaptıkların el çırpıtığını göremezsin. Onların çıkardıkları neşe seslerini, zikirlerini, tesbihlerini duyamazsın; bunları duymak için can kulağı, gönül kulağı gerek, baş kulağı değil!

Aklını başına al da, baş kulağını yalana, faydasız sözlere tıka; tıka da "can şeh-rini" aydınlanmış olarak gör!"³⁹

Semâ, Mevlâna'nın gönlünde, Şems'le bir anlam ve zenginlik kazanır. Hatta Şems'in bulunmadığı semâ, ona göre, helal bile değildir. Onsuz müzik de şeytan gibi taşlanmayı gerektirir. Şems'in olmadığı zamanlar, şiir yazmak isteyen Mevlâna'nın eli ve dili tutulur, yüreği sıkılır ve kulaklar hikmetli sözlerden mahrum kalır. Nitekim Mevlâna, Şems'in Şam'a gidişinden dolayı dillendirdiği şiirlerinde bunu anlatır:

"Ezelde olan, daima yaşayan, bilen, kâdir ve kayyum olan Allah'a yemin ederim ki onun nuru, aşkın mumunu alevlendirmiş ve böylelikle yüz binlerce sırlar ayân olmuştur. Onun bir emriyle bütün bu âlemler, aşklar, âşıklar, hâkimler ve mahkumlarla dolmuştur. Tebrizli Şems'in tılsımıyla acayip âleminin hazineleri saklanmıştı. Seyahate çıktığı andan itibaren bir mum gibi bütün tatlılıklardan uzak kaldık. Bütün gece mumlar gibi yandık. Baldan uzakta ve ateşle kucak kucağa idik. Güzellikten mahrum kalınca cismimiz harap oldu ve ruhumuz da o harabelerde tüneyen baykuşa döndü.

Dizginini artık bu tarafa çevir. Zevk filinin hortumunu ziftle. Senin yokluğunda semâ helal olmaz. Senin olmadığın yerde mûsikîyi şeytan taşlamak gibi taşlamak lazımdır. Sensiz şiir bile yazılmıyor. Ancak senin mektubunu dinlerken beş altı gazel söyleyebildim. Ey Şam'ın, Ermenistan'ın ve Rum'un kendisiyle iftihar ettiği Şems! Gel de bizim akşamımız senin nurunla sabaha dönsün!"⁴⁰

Evrensel benliği elde etme amacıyla, Mevlâna, halka vaaz etmeyi terk eder ve toplumsal gruplarla ilişkisini koparır. Ancak bağına sağlamlaştırdığı bir kişi vardır, o da Şems'tir. Bu bağla birlikte, Mevlâna, kendiliğinden gelen duygularını sanatsal vasıtalara dönüştüren anlamlı raks, şarkı ve müziğin sentezinden hasil olan semâ'yı ortaya koymuştur.⁴¹

Bazı kimseler, büyük bir müderris olan Mevlâna'nın kendini kaybetmiş bir insan gibi raks etmesindeki hikmeti çözemiyorlar ve hayretler içerisinde

³⁹ Mevlâna, *Konularına Göre Açıklamalı Mesnevî Tercümesi*, çev: Şefik Can, IV. baskı, İstanbul 2002, III, 20, b. 95-101.

⁴⁰ Asaf Halet Efendi, *Mevlâna ve Mevlevîlik*, İstanbul 2002, 40.

⁴¹ A. Reza Arasteh, *Aşkta ve Yaratıcılıkta Yeniden Doğuş: Mevlâna Celâleddîn Rûmî'nin Kişilik Çözümlemesi*, çev: B. Demirkol, İ. Özdemir, Ankara 2000, 46.

kalıyorlardı.⁴² Ancak onu bu hale getirenin, Şems'le olan muhabbet ve dostluğu olduğunu bilenlerin sayısı çok değildi.

Şems'in ortadan kaybolmasının Mevlâna üzerindeki etkilerini, oğlu Sultan Veled, semâ'yı öne çıkararak şöyle tasvir eder:

"Gece gündüz, semâya düştü; yeryüzündeki gök gibi dönüp durmadaydı.

Sesi, ağlayışı Arş'a ağıdı; feryadını büyük de duydu, küçük de.

Gümüşi, altın çalıp söyleyenlere vermekte, neyi varsa hepsini onlara saçıp dökmekteydi.

Bir soluk bile semâ etmeden durmamakta, gece-gündüz, bir soluk bile dinlenmemekteydi.

Bir derecede ki, neşîdeler söyleyenlerden hiçbiri kalmamıştı ki söylemekten dil-siz, sessiz bir hale düşmesin.

Hepsinin de söylemekten dilleri-damakları kurumuştu; hepsi de paradan puldan bezmişti.

.....

şehri bir gürültüdür, kaplamıştı. Şehir de nedir ki? O gürültüyle zaman da dolmuştu, mekan da.

Böylesine bir kutup, böylesine bir İslâm müftüsü ki iki âlemde de onun gibi bir şeyh, bir imam yoktu;

Delicesine coşkunluklar ediyor, kimi gizli, kimi apaçık coşup köpürüyordu.

Halk, onun yüzünden şeraitten, dinden olmuş, herkes aşkta rehin olup gitmişti.

Hâfızların hepsi, şiir okumaya başlamıştı; hepsi de çalıp çağıranlara koşuyordu.

İhtiyar, genç, herkes semâya düşmüştü; sevgi burakına binmişti.

Virtleri beyitti, gazeldi artık; bundan özge ne namazları kalmıştı, ne ibadetleri.

Yolları yordamları âşıklık olmuştu; onlarca aşktan başka her şey saçmaydı artık."⁴³

⁴² Arasteh, *Age.*, 48.

⁴³ Sultan Veled, *İbtidâ-Nâme*, çev: Abdülbâki Gölpinarlı, Ankara 1976, 69-70.

3. Semâ ve Aşk

Mevlâna, semâ'yı doyumsuz bir aşk şarabına benzetir. İçmeye doyulmayan aşk, bunun için Mevlâna'ya günlerce ve gecelerce semâ yaptırır:

*"Semâ var da çeng yok...Şarap var da renk yok...Kadeh-kadeh üstüne yüzlerce kadeh sunulmada? Kadehi tutan nerde? Meydanda değil."*⁴⁴

"O seyre dalmışım ya; sarhoşum, semâ'ya düşmüşüm...Fakat herkesin semâ'sı varlıktan-benlikten temiz olamaz.

Bizim semâ'mız bakıştır-görüştür; onun semâ'sı boşuna...Fakat oğul, Türk, Ermeni'nin dilini bilmez ki.

İnananlar, mezarlarının içinde oynarlar, el çırpırlar...İnanç şarabını içmişlerdir, mekânsızlık meclisinde sarhoş olmuş-gitmişlerdir.

*O, senin yanındadır, önündedir şu an; fakat sen, sevgiliden bir koku alamıyorsan da göz ucuyla her yana bakıp duruyorsun."*⁴⁵

Âşık, Ma'suk'un aşkıyla, nerede olursa olsun yerinde duramaz. İster ana rahminde, isterse mezarlıkta olsun. Kabirdeki kemikleri de, kemikleri henüz oluşmamış cenini de karanlıkların en kesifinde harekete geçiren bu aşktır:

"İki gözünün karanlığında lütuf âbihayâtın gizlenmiştir; o gözbebeğiyle gözleri denize çevirmiştir.

Senin lütfunu görmedikçe kimseler oynamaz; hattâ rahimdeki çocuklar bile lütfunla oynar.

Rahimden oynamak da nedir ki? Yoklukta oynamak da bir şey mi? Mezardaki kemikler bile nurunla raksa girer.

Dünya perdelerinde çok oynadık, dostlar, çabuk olun, davranın o dünyadaki raksa.

Canlar, şu koca, şu kaba kalıplarla oynuyor, şu ağır yükü bir attılar mı seyret oyunlarını o zaman.

Doğmadan önce de ayak vurup sıçramada, rahimlerin karanlıklarında candan şükretmek için oynayıp durmadaydık.

*Hepimiz de oynuya-oynuya, şu besbedava nimetlere şükretmek için tekmeden gelmiş sûfleriz."*⁴⁶

⁴⁴ Mevlâna, *Divân-ı Kebîr*, VII, 169, b. 2138.

⁴⁵ Mevlâna, *Divân-ı Kebîr*, VII, 171, b. 2163-2166.

⁴⁶ Mevlâna, *Divân-ı Kebîr*, I, 226, b. 105-112.

Ma'şûk'un huzurunda olduğunu âşıklara anlatan Mevlâna, Hz. Eyyub'la aynı gönülleri paylaşanların da, Hz. Yusuf ve Hz. Yakup'la kalpleri beraber çarpanların da raks ve semâ'dan uzak kalamayacaklarını söyler:

"Sen de boyuna ayak vurup duruyorsun amma üzümü görmüyormusun; hâlbuki senin şu sûfiye benzeyen canın, ayakları altında boyuna üzüm eziyor.

O hemdem, sanki bütün mihneti, bütün gamı, derdi bana veriyor; baş, senin olursa kimin üzümünü ezabilir ki?

Eyyub'la aynı hurkayı giyinmişsin de onun için ayağını vurup duruyorsun; "vur ayağını yere" sesini kim duyarsa vefa ayağını yere vurur, oyuna girer.

Yusuf'un zemzemesinden Yakup raksa girdi, o dudakları tatlı Yusuf'da ayak vurup duruyor, ayak vurup oynuyor.

Ey canlar, madem ki o sevgilinin huzurundasınız, ayak vurun, oynayın, olur da kutluluk ayağı ayağımıza dokunur, seninle beraber oynamıya koyulur."⁴⁷

Semâ, aşkla, şevkle ve heyecanla yapıldığında mânâ âleminin giriş kapıları açılır. Rabb katında değer kazanır. Aksi taktirde yapılanlar, semâ yapmaktan çıkar, organların istemli hareket ve oyunlarına dönüşür:

"Bugün semâ'mız pek canlı, pek hareketli; ya Rabbî, sen ağır-canlılığa düşmekten koru.

O sırça gönüllü, hani dün nâmertler gibi kaçıyordu ya, bak, bugün pişman olmuş, utana – utana nasıl da geliyor."⁴⁸

Canla ve gönülle katılan semâ'lar, can sahiplerini yerinden oynattığı gibi, cansız zerrelere bile tazyike getirir. O zerrelere ki, bütün kainatı raksın içine dahil eder. Aşkın lezzetinden ve hazzından kaybolan can için, bütün âlemleri yaratan Hallâk'ı temeşâ etmek nihaî amaçtır, gayedir, hedeftir. Asıl olan zâhirî raks değildir, diyen Mevlâna, bâtnî raksı da yetinmez. Çünkü ona göre her şey Ma'şûk içindir:

"Bil ki beden toza-toprağa benzer, cansa onu tozutan yeldir; fakat canı bildiren, gene de toza benzeyen beden hareketidir.

Can da bir toz sayılsa bu sefer o tozun içine bir başka can gelir, hem öylesine bir can ki sesinden, zerre-zerre bütün âlem raksa girer.

Cihan bir tandır, orda renk-renk ekmekler var; fakat ekmekçiye gören, ne yap-sın tandırı, neylesin ekmeği?

⁴⁷ Mevlâna *Dîvân-ı Kebîr*, II, 41, b. 337-341.

⁴⁸ Mevlâna, *Dîvân-ı Kebîr*, II, 240, b. 1951-1952.

Gönlün raksı, içten de değildir, dış âlemden de değil; canım feda olsun sana, nerde olursa olsun, nereden olursa olsun okşa onu, lütfet ona.”⁴⁹

Mevlâna, semâ'yı, ancak Şems'le birlikte düşünür. Şems'siz bir semâ onun için anlamsızdır ve amaçsızdır. Onun için Mevlâna, Şems'i semâ bahçesinin yürüyen selvisine benzetir. Semâ, âdeta Şems için yapılıdır. Şems'in saçtığı ışık karşısında güneş bile gölge mesabesine iner. Semâ'ya giren, iki âlemden de kendini soyutlar. Semâ, sınırsız bir âlemin sınırlarını da aşar. Semâ'da, ayağı yere vurmamak, Mevlâna'nın anladığı anlamda, Sevgili'den gayrısını ötelemektir. Aslında var olan her şey, zerreler ve atom da kendi içinde bir devir/devarân içerisindedir. Sürekli hareket ve çırpınmış halini yaşarlar. Ancak bu, evren gibi, ahenkli ve ritmik bir dönüştür ve belirli mecrada hareket eder; kaos, karmaşa ve kargaşa, semâ mahalline uğramaz. O bizatihi, aşk âleminin iksiridir. Orada her şey bir intizam ve nizâm halini yaşar:

“Gel-gel ki sen, semâ'ın canının canına cansın; gel ki semâ bahçesinin yürüyen selvisisin sen.

Gel ki senin gibisi ne gelmiştir, ne gelir; gel ki semâ'ın gözleri, senin gibisini ne görmüştür, ne görür.

Gel ki güneş kaynağı bile gölgendedir senin; semâ göğünde binlerce Zühre'n var senin.

Semâ, açık, düzgün, yüzlerce dille sana şükretmededir; semâ'ın dilinden bir iki nükteceğiz söyleyeyim bâri.

Semâ'a girdin mi iki dünyadan da dışarı çıkarsın; semâ'ın şu âlemi, iki âlemden de dışarıdadır.

Yedinci göğün damı, yüce bir damdır amma, semâ merdiveni bu damı da aşar, geçer, bu damdan da yücedir.

O'ndan gayrı ne varsa ayağınızın altına alın, vurun ayağınızı, ezin; semâ, sizin malınız-mülkünüz, siz de semâ'ın malısınız, mülküsünüz.

Aşk, kollarını boynuma dolarsa ne yapabilirim ben? İşte böylece, semâ ederken kucaklarım onu, bağrıma basarım.

Zerrelerin kucakları güneş ışığıyla doldu mu hepsi de semâ'ın feryadı olmaksızın oyuna girer, oynama koyulur.

Gel ki Tebrizli Şems, şekle bürünmüş aşktır; semâ'ın ağzı aşktan açık kaldı gitti.”⁵⁰

⁴⁹ Mevlâna , *Dîvân-ı Kebîr*, III, 219, b. 2042-2048.

Semâ'nın ne olduğunu sorar, Mevlâna. Cevabını da kendisi verir. Semâ, gönlün gizli erlerinden bir selâmdır, bir duyuştur, bir sesleniştir:

"Semâ nedir? Gönüldeki gizli erlerden bir selam; garip gönül, onların mektupları gelince dincelir, rahata kavuşur.

Aklın dalları-budakları, bu yelle açılır-saçılır; bu vuruşla beden genişler, ferahlar, huzura erişir.

*Seher çağı can âlemi horozunun sesi duyulur; Behrâm'ın nöbet sesinden zaferler elde edilir."*⁵¹

Semâ, bir taraftan, Hz. Yakub'un Hz. Yusuf'un gömleğini derin derin ve hasretle kokladığında kalkıp sıçramasıdır. Bu sıçrama ve onun verdiği aşk ve heyecan öyle bir haldir ki; tıpkı İsrâfil'in sûr'u üflemesiyle, var olmuş tüm düşünen varlıkların bu sesin zevk ve nefasetiyle uyanıp sıçramasını çağrıştırır:

"Seyret de gör, şu anda binlerce gam akrebi kıvrılıp ölmüş; binlerce ferah, neşe zamanı, aramızda kadehsiz dönüp durmada.

Akrep sokmaması için muska yazan bayram gelip çatar; zaten akrep afsununu okuyup üfüren, şerbet muskasını yazıp sunan kişiler, daima şak mahallesindedir.

Her yandan bir Yakup, kararsız bir halde kalkıp sıçrar; çünkü burnuna Yusuf'un gömleğinin kokusu gelir.

Canımız "ruhumdan ruh üfürdüm ona" sırrıyla dirilmiştir; "ruh üfürdüm" deyişi, yemek, içmek olsa değer mi değer.

*Madem ki bütün yaratıklar, sûrun üfürülmesiyle olacak, sûrun teranesinin zevkiyle ölüler, uykularından uyanacaklar, sıçrayıp kalkacaklar."*⁵²

Semâ, Sevgili ve Can içindir diyen Mevlâna, kendisinin aslında semâ'ya düşkün olmadığını söyler. Onu semâ'nın cazibe ve çekim alanına çeken, Sevgili'dir. Yoksa Mevlâna, salt iradesiyle semâ'nın halkasına katılmış değildir:

*"Semâ'ı kızıştır, eşeklerin hatırını pek gözetme; çünkü sen semâ'nın canına cansın, zaman parmaklığısın, neşesisin."*⁵³

⁵⁰ Mevlâna, *Dîvân-ı Kebîr*, III, 225, b. 2095-2114.

⁵¹ Mevlâna, *Dîvân-ı Kebîr*, III, 261-262, b. 2481-2497.

⁵² Mevlâna, *Dîvân-ı Kebîr*, III, 261-262, b. 2481-2497.

⁵³ Mevlâna, *Dîvân-ı Kebîr*, III, 261-262, b. 2481-2497.

*"Ben semâ'a düşkün değilim, sen beni yoldan çıkardım; yüz binlerce hırsızın, yankesicinin, düzencinin bile yolunu kesersin sen."*⁵⁴

Gönlün aşk merdiveninde, Mevlâna, Sevgili'yi hiçbir an aklından çıkarmaz. Nitekim onun için, gökler âlemindeki kozmik olaylar, semâ'nın başka bir tezahürüdür. Aşk bağında semâ bir başkadır:

"İpe benzeyen saçların yüzünden dünya halkı cana geldi; o iple oynamaya geldi şûhlar, cambazlar.

Her şûhun, her cambazın gönlünde aşk, bir yıldız sanki; Ayın çevresinde oynaya oynaya, nur saça-saça geldiler.

*Bu semâ'a heves ettiler de aşk bağının ardından, selvi boylular, çınar gibi ellerini çırpa-çırpa çıkageldiler."*⁵⁵

Semâ, Sevgili'nin hayaline bir çağrıdır. O hayale dalmak için semâ'ya katıl, sırların sırrı içinde varlığını yitir. Senin dışındakiler, âtil da dursa, tembellik de etse, sen çıkar hırkanı ve sarığını deverânın halkasına müdahil ol. Hayattaki düzen ve intizamı bırak da, alçak ve gaddar dünyanın his-mundan kendini kurtar. Yapacağın yegane şey, semâ içinde Ehad'den/Bir'den başkasını unutmam ve hatırlamaman:

"Dostum, semâ çağı geldi, sıçra, kalk; iş-güç vakti geldi-çattı; yarış herkesle.

Binlerce başının ağırlığı yüzünden çok uyudun; şimdi uyardılar seni; kalk.

Hele a uçup duran düşünce, uç bakalım; sen de şu gezip duran kalıptan sıçra bakalım.

Kendine gel, sûfi, içinde bulunduğu vaktin oğludur; geçen yıldan, gelecek yıldan geç; sıçra.

Aşka ar-namus sığmaz; utanmayı, ululanmayı bırak, kalk.

Ârif hânende tembellik ediyorsa hırkanı, sarığını ver ona; sıçra.

Tanrı'nın buyruğunca cömertlik, kârdır, faydadır; yüzlerce kantardan daha yeğdir bir aşk, kalk, sıçra.

Ayağının altında inciler döşeyenin aşkıyla coşup köpüren denizin dalgası gibi kalk, sıçra.

İkiye ayrılmış saç gibi seni tutar, aşağıya çekerse sen, sevgilinin kıvrıcık saçları gibi kalk, sıçra.

Sevgilinin hayalinden bir davettir, geldi; sen de hayal gibi sırlara dal da sıçra.

⁵⁴ Mevlâna, *Dîvân-ı Kebîr*, III, 319, b. 3110.

⁵⁵ Mevlâna, *Dîvân-ı Kebîr*, IV, 330, b. 3177-3179.

Düzenlere düştün, hilelere kapıldın hayli demdir; bir kere de şu gaddar âlem-den sıçra-gitsin.

*Kafiyeler düzmeye çok sarıldın; sus da sözsüz bir sıçra bakalım.*⁵⁶

Aşkın raksla birlikte zerrelere/atomlar, aynı hedefe doğru bir hareket içine girerler. Böylece ferdî akış mecrasından alınırlar. Güneşin çekim gücüyle şekillenmiş ve canlanmış yeni bir birliğin/tevhidin merkezi çemberinde dairevî halkaya müdahil olurlar. Çünkü fenomenler çelişkili görünüşler de, hayat akışları farklı olarak gerçekleşir. İlahî aşk, her dâim ana merkezdedir, var edilmiş her varlık kozmik sistemin sınırlarını aşamaz ve çiğneyemez. Fakat Mevlâna kendisini, her şeyin etrafında deveran ettiği ilâhî Mâşuk'un tecellisi olarak gördüğü Şems'in huzurunda bir zerre olarak tasavvur eder.⁵⁷ Nitekim semâ, bir sevgilin olunca anlam kazanır. Güneş olmadan zerrelere hiç rakedebilirler mi? Aksi taktirde zerrelere yalnızlaşırlar ve hareketsiz kalırlar.⁵⁸

4. Semâ ve Şems

Şems'in (ö. 1247) "kayboluşu"nun Mevlâna'ya tesirlerini müşahede eden Sultan Veled (ö. 1312), bu hususta semâ'yı öne çıkarmaktadır.⁵⁹ Bu çerçevede, Şems'in Mevlâna'yı semâ'ya teşvik ettiği sırada söylediği sözler, semâ'nın nefis ve hevânın bir vasıtası olmadığını, ehline hitap ettiğini söyleyen uyarılarla doludur:

*"Semâ ediniz. Semâ'm halka haram olması nefis hevâsiyle meşgul olmalarından dandır. Onlar semâ ettikleri zaman kendilerinde o iğrenç hal ziyadeleşir. Hak ve hakikatten gafil olarak hareket ettikleri için semâ kendilerine haram olur. Halbuki Hakk'ı isteyen ve ona âşık olanlar semâ ettikleri zaman aşkları ve manevî halleri çoğalır."*⁶⁰

Şems'den önce Mevlâna'nın semâ edip etmediğini kesin olarak tespit etmek güçtür. Ancak genel kanaat, Mevlâna'nın Şems'den önce semâ etmediği, etse bile semâ'a meyletmediği yönündedir⁶¹

⁵⁶ Mevlâna, *Dîvân-ı Kebîr*, VI, 288, b. 2917-2928.

⁵⁷ Schimmel, *Ben Rüzgârım Sen Ateş Mevlâna Celâleddin Rûmî*, 202-203.

⁵⁸ Schimmel, *Age*, 202.

⁵⁹ Sultan Veled, *İbtidâ-Nâme*, 69-70.

⁶⁰ Top, *Mevlevî Usûl ve Âdabı*, 82.

⁶¹ Top, *Age*, 83.

İnsanlarla ilişkisini kesen Rûmî, buna karşın Şems ile bağlarını güçlendirdi. Sonradan, kendiliğinden gelen duygularını sanatsal vasıtalarla dönüştüren anlamlı raks, şarkı ve musikîden oluşan semâ'ı Mevlevî yolunun bir sembolü haline getirdi.⁶²

Bu anlamda Mevlâna yolunun en gözde özelliklerinden biri olan semâ, bütün kainatı kucaklayan kutsal bir âyin ve zikirdir. Mevlâna'dan sonra, oğlu Sultan Veled, semâ'nın usûl ve kaidelerini belirleyip belli bir düzene koymuş ve kurumsallaştırmıştır. O, bu hususu *Maarifte*, "*Babamın verdiği dersler ne de olsa bâtinî ve çok girift idi. Ben onları geniş halk kesimleri için açıklamaya çalıştım*" sözleriyle anlatır.⁶³

Semâ, Mevlâna'ya göre, "*ilâhî vuslata erişmek için*" bir yoldur. Bu vuslat yolunun zevkini alan âşık, zaman ve mekan gibi maddî engelleri aşar. Mevlâna'nın, "*semâ ederken, ne neyden haberimiz olur, ne deften...*" dediği gibi, âşığın cezbe ve vecd hali, onu, o anda dünya meşakkatlerinden arındırır. Bu hal, bir süre devam ettikten sonra, yerini yavaş yavaş sükûna terk eder. Allah'ın mutlak cemaline ve celaline şükreder: "*Artık öyle bir makama ulaşmıştır ki, orada ne zikir, ne zikreden, ne de zikredilen vardır*". Bunun için Mevlâna, "*semâ, âşıkların gıdasıdır. Çünkü onda cânân'a vuslatın hayali vardır*" demektedir. Şems-i Tebrizî: "*Hakk'ı isteyen ve O'na âşık olanlar, semâ ettikleri zaman, âşkları ve mane'î halleri çoğalır*" diyerek, Mevlâna'yı daima semâ'a yönlendirmiştir.⁶⁴

Buna karşı kendisinden habersiz ayrılan Şems'e Mevlâna şu haberi gönderir:

*Ey tez giden seher yeli, var git, Tebrizli Şems'e de ki: Hallerini söyle bana, benimle raksa gir, benimle oyna.*⁶⁵ *Tebrizli Şems, bir kerecik gönül mushafına bakarsa o mushafın üstünü, esresi, ötresi de raksa girer, senin cezmin (niyetin) de.*⁶⁶

Semâ'a katılan gerçek âşıkların hallerinin ve makamlarının zenginleştiğini söyleyen Şems, "*semâ ne yapar?*" diye sorar. İşte bu noktada Şems,

⁶² Arasteh, *Aşkta ve Yaratıcılıkta Yeniden Doğuş: Mevlâna Celâleddîn Rûmî'nin Kişilik Çözümlemesi*, 46.

⁶³ Meyerovitch, *İslâm'ın Gülüyüzü*, 69.

⁶⁴ Önder, *Mevlâna*, 112.

⁶⁵ Mevlâna, *Divân-ı Kebîr*, I, 172, b. 1619.

⁶⁶ Mevlâna, *Divân-ı Kebîr*, I, 178, b. 1688.

dünyevî semâ'ın âfet ve tehlikelerine dikkat çekerek soruyu kendisi cevaplar:

“Cisimle ilgili olan semâ yiyip içmektir. Onun azığı nefis ile olur, hep yenecek şeylerden ibarettir.”⁶⁷

Şu halde Mevlâna ve Şems'in gönül dünyasında semâ, âşıkı halk içinde Hakk'a/Sevgili'ye ulaştıran ve O'nda Vahdet'i buldurup, Tevhid'i yaşatan bir deverândır. O Sevgili'ye ulaşmayı arzu edeni ve O'na iştihak duyanı, maddî kayıt ve takıntılardan azâd edip, Tevhid girdabında kaybettiren/yok ettiren bir yakarıştır, bir çırpınıştır.

Semâ'a gösterilen tepkiler çerçevesinde Şems, *Makâlât'*nda semâ'ı yasaklayan halifenin başından geçen bir menkıbeyi şöyle anlatır:

“Halife, semâ yasak etti. Bu yasak dervişin içinde bir düğüm oldu. Hastalandı; onu çok uzman bir hekime götürdüler; nabzını tuttu ondaki hastalığın sebeplerini araştırdı. Okuduğu ve bildiği hastalıklardan hiç birine benzemiyordu; onda hiçbir şey göremedi. Derviş öldü, doktor dervişin mezarını açtı, göğsünü yarıdı, içindeki sert düğümü dışarı çıkardı; tıpkı akik taşı gibi olmuştu. Hekim bu akiki, yoksul bir zamanında satmıştı. Elden ele dolaştıktan sonra Halifeye kadar dayandı. Halife bunu yüzük taşı yaptırdı. Bir gün bir semâ aleminde aşağı bakarken elbisesinin kan içinde kaldığını gördü. Kendini yokladı, hiçbir tarafında bir yara izi göremedi. Elini yüzüğüne götürdü, yüzüğün kaşığı eriyip akmıştı. Bunu satanları aradılar, birer birer hekime kadar dayandı. Hekim de geçen hikayeyi anlattı.”

Şems-i Tebrizî, menkıbeyi naklettikten sonra, semâ ne yapar? diye bir soru yöneltir ve buna şöyle cevap verir:

“Semâ ne yapar? Cisimle ilgili olan semâ yiyip içmektir. Onun azığı nefis ile olur, hep yenecek şeylerden ibarettir. Nasıl ki, “Kafirler yerler ve faydalanırlar tıpkı hayvanların yiyip içmeleri gibi” (Muhammed, 12) buyrulmuştur.”⁶⁸

Semâ töreninde, maddî tüm takıntılardan soyutlananları kendi yakını kabul eden Şems, semâzenlerin hırkalarını çıkarmalarını bununla sembolize eder:

“Bizim yakınımız, semâ vaktinde hırkasını atan ve bir daha dönmeyen adamdır. O hırka, her ne kadar bin cevher değerinde olsa bile, o semâda ve o halde al-

⁶⁷ Şems-i Tebrizî, *Makâlât (Konuşmalar) I*, çev: M. Nuri Gencosman, İstanbul 1974, 45-46.

⁶⁸ Şems-i Tebrizî, *Age.*, 45-46.

danmış bulunsa bile, bir kere ben o zevkin o hırkaya değdiğini sandım ve vermiş bulundum."⁶⁹

B. TEFekkÜR VE BİLİMİN SENTEZİ SEMÂ

Semâ, bir ibadettir, bir zikirdir. Nitekim, Mevlâna (ö.1273) için "*semâ, âşıkların gıdasıdır. Çünkü onda sevgili ile buluşmanın zevki, heyecanı var*".⁷⁰ Dolayısıyla semâ danstan da öte bir şey, bir tür kulluktur,⁷¹ yakarıştır. On-da mûsikî, raks ve zikir mükemmel bir şekilde harmanlanmıştır.⁷²

1. Semâ ve Zikir

Semâ'daki dönme ve devir, mûsikînin nağmeleri ile birbirine karışır, her ani dönüşte (çark atışta), dile getirilen "Allah" lafzı bütün varlığıyla gönlü bir ağ gibi sarmalar, kuşatır. Derviş erir, saflaşır, şeffaflaşır; Nurlar Nur'una yükselen bir nur halesine dönüşür. İcra edilen mûsikî melodilerinin gönlü harekete geçiren etkisi, bedeninin dönme refleksleriyle, o da gönlünden fıskıran ve tekrar gönüle dökülen zikir ve fikir coşkusuyla birleşir, hemhal olur, kaynar ve kaynaşır. Bu aşk ve zevk anaforuna kapılan semâzen benliğinden geçer, hâle hâle semâlara kanatlanır. Mûsikînin cazbesi, semâ'ı öylesine etkili bir vecd atmosferi içerisine çeker ki, semâzen gönlündeki kandilleri tutuşturur, ışık ışık yanar ve her tarafına nurlar saçarak döne döne aşkın alana doğru yönelir, semâları aydınlatır.⁷³

Mûsikînin coşkusu, semâ'ı aşk ve vecde ulaştırır, gönüllerden kelimelere dökülen zikrullah kapalı sırlı kapıları açar, akan ilâhî feyz çoşar, taşar, yanar, yakar; bütün cemâllerin bulunduğu yerin manevî burçlarından yükselen görülmez, basamaksız merdivenlerle semâlara yükselen âşık, mekansızlık âleminin güzelliklerinden kaybolur ve orada semâ'a devam eder. Semâzenin özünü oluşturan tevhid de semâ'a başlar. Böylesi bir deverân, bitmeyen senfoninin sona ermeyen semâ'ıdır.⁷⁴

⁶⁹ Şems-i Tebrizî, *Age.*, 74.

⁷⁰ Abdullah Cizre, "Mevlâna Celâleddin Anadolu'ya Süleyman Paşa'dan Önce Gelmişti" *Mevlâna İle İlgili Yazılardan Seçmeler* (haz: Vedat Genç), II. baskı, İstanbul 1997, 99.

⁷¹ Meyerovitch, *İslâm'ın Güler yüzü*, 71.

⁷² Top, *Mevlevî Usûl ve Âdabı*, 81.

⁷³ Top, *Age.*, 81.

⁷⁴ Top, *Age.*, 81.

“Semâ vaktinde sûflere, Arş’tan, bir başka coşkunkluk gelir.

Sen, bu semâ’ın görünüşünü işit; dervişlerinse bir başka kulakları var.

Burada yüzlerce tencere kaynıyor; fakat dervişin kaynayıp coşması, büsbütün başka bir şey.”⁷⁵

Hakikî semâ eri, zikir meclisinde sarhoş olandır. Bütün benliğinden sıyrılamayanın semâ’da yeri yoktur. Semâ, ruhanî ve nuranî bir zevk halinin tasviridir. Semâ coşkunkluğunu yaşayan sûfi, sarhoş olmaya ve görünmeyen âlemin kapılarını aralamaya ve üzerine kapanan perdeleri açmaya namzettir:

“Yurdun, sevgiliyle dolmasını istiyorsan yürü, evden yabancıları çıkar.

Semâ meclisinin neşeli, sargın olmasını istiyorsan inkar gözünden uzak tut o meclisi.

Semâ, kimi sarhoş etmediyse ikrar etse de münkir say onu.

Kim ikrâr eder de şarabı bilir-tanırsa akıllı adını tak ona; sarhoş deme.

Münkirleri, bir bahaneyle yola sal da semâ’dan bir zevk al, neşelen.

Hattâ kendini bile çıkar aradan da kendini bulup kocasın.”⁷⁶

Semâ vaktinde sûflere, Arş’tan, bir başka coşkunkluk gelir.

Sen, bu semâ’ın görünüşünü işit; dervişlerinse bir başka kulakları var.

Burada yüzlerce tencere kaynıyor; fakat dervişin kaynayıp coşması, büsbütün başka bir şey.”⁷⁷

Vuslat, semâ için var olmanın anlamını aksettirir. Sevgili, gönüllerdeki aşka talip ve bunun sonucunda buluşmaya aday ise, aradığını semâ’ın halkasında bulacaktır:

Sevgili geldi, sevgili geldi iştihak çekenlerin gönüllerini almaya. Hekim geldi, hekim geldi, ünlü buluşma geldi.

Semâ geldi, semâ geldi, başağrısı olmayan semâ geldi. Buluşma geldi, buluşma geldi, ünlü buluşma geldi.”⁷⁸

⁷⁵ Mevlâna, *Dîvân-ı Kebîr*, VII, 287, b.3386-3388.

⁷⁶ Mevlâna, *Dîvân-ı Kebîr*, VII, 147, b. 1700-1705.

⁷⁷ Mevlâna, *Dîvân-ı Kebîr*, VII, 287, b. 3386-3388.

⁷⁸ Mevlâna, *Dîvân-ı Kebîr*, VII, 416, b. 5644-5645.

Cana canlar katan Can'a ulaşma, semâ'daki maddi ve manevî tüm noksanlıklardan kurtulmayla gerçekleşir. (Şems'ten) Ayrılığın panzehiri, Mevlâna için, semâ'dır, rakstur:

Felek, kariyla kocanın doyasıya geçimini asla görmemiştir, bir kerecik de gör ne olur ki?

Yabancıları birer-birer çıkarın aradan; çıkarın da o bildiği bir doyasıya kucaklayayım.

Elini tutup meydana getireyim, oyuna sokayım da onunla bir güzel rakedeyim.

Ne mutlu gündür o gün ki elbisesinin düğmelerini birer çözer de onu çırılçırak, doya-doya bağrıma basarım.

Cana canlar katan canlara canlar bağışlasın diye beden, Tebrizli Şems'in ayrılığıyla eridi gitti.⁷⁹

Sûfilerin bitmeyen zikridir, semâ. Hz. İbrahim'i yakmayan ateş, semâzenin içini yakar ve pişirir. Semâ tükenmeyen zevklere mekanlık yapar. Semâ'nın olmadığı yerde neşeden ve yaşama aşkından söz etmek boş konuşmaktan başka bir anlam ifade etmez:

"Sûfilerin semâ'ı, bitmez de bitmez, sönmez de ateş, odunu ıslatmaz ki."⁸⁰

"Şeker yurduna benzer bir sâkinin sunduğu Selsebil ve Tesnim şaraplarına alışmışız.

Raksa girmiş şeker dudaklı güzellerle her solukta düğünümüz-toyumuz var.

Bir sınanmayla dağılıp giden şu zevk ve neşeye yazıklar olsun."⁸¹

"A dostum, nasıl, neden deme; vazgeç hayvanlarla yayım-yayım otlatmaktan.

O evde neşe var, semâ var, sünnet düğünü var; fakat temizlere mahsus."⁸²

2. Semâ'nın Sembolleri

Semboller bahçesinin aşk demeti olan semâ'ı, Mevlâna'ya ilk olarak Şems (ö. 1247) tattırmıştı. Ancak semâ'ı sürdüren Mevlâna oldu.

⁷⁹ Mevlâna, *Divân-ı Kebîr*, III, 451, b. 4320-4324.

⁸⁰ Mevlâna, *Divân-ı Kebîr*, VI, 166, b. 1586.

⁸¹ Mevlâna, *Divân-ı Kebîr*, V, 344, b. 4280-4282.

⁸² Mevlâna, *Divân-ı Kebîr*, VI, 289, b. 2936-2937.

*Ey tez giden seheryeli, var git, Tebrizli Şems'e de ki: Hallerini söyle bana, benimle raksa gir, benimle oyna.*⁸³

Semâ, madde denizinden çıkıp, vecde gelerek mutlak fânîlik içinde, sonsuz âlemin zevkine ulaşmaktır. Semâ'da Sevgili'ye kavuşmanın doyumsuz hayalleri vardır. Bu vuslatın anlatılamaz zevkini tadan âşık, artık zaman ve mekanın fizikî şartlarına bağlı değildir. İşte bu Allah aşkıyla oluşan cezbe hali "ikiz ruhlar" olan Mevlâna ve Şems'i kendi varlıklarından koparmış, görünmeyen âlemin sonsuzluğuna daldırmıştı. Feleklerin her zerresinin güneş etrafında ilâhî bir vecde dönüşü gibi, onlar da benliklerinden ve bedenlerinden sıyrılıp semâ ediyorlar; yalnız Allah'ı zikrediyorlar⁸⁴ ve O'nu tefekkür ediyorlardı.

Semâ törenlerinde ifa edilen her hareket, ilâhî bir mânâ ve şuura işaret etmektedir. Semâ'da çark atmak, yani ani dönmek, tüm mekan ve yönlerde Allah'ı temâşâ etmeyi ve her taraftan feyz bereketiyle nasiplenmeyi temsil eder. Ayak vurmak, nefsin sınırsız ve doyumsuz isteklerini ayaklar altına alıp ezmek ve onunla mücadele edip mağlup etmektir. Kolları yana açmak, En Mükemmel'e yönelik bir aciyettir. Semâ'da secde, nefsin arzularından kurtulup kulluk olma bilincinin hatırlanmasıdır.⁸⁵

Bu bilinçle hareket edip kemâlât yolunun halkalarından olan Mevlâna'nın, semâ esnasında vecd ve cezbe halleri, asla asalet ve vakârını kaybetmeden, coşkunluğun zirvesine ulaşmıştır. Dolayısıyla semâ, vuslata ermemiş onun zevkini tadamamış, olgunlaşmamış ham ruhlara haram kılınmıştır. Onun için bu hassas noktaya dikkat çeken Şems: "*Semâ'nın halka haram olması onların nefis hevâsıyla meşgul olmalarındandır. Onlar semâ ettikleri zaman nefisleri kabarır. Hak ve hakikatten gafil olarak hareket ettikleri için semâ kendilerine haram olur. Halbuki, Hakk'ı isteyen ve ona âşık olanlar semâ ettikleri zaman, aşkları ve mane'î halleri çoğalır*" demektedir.⁸⁶

Mevlâna'nın hem müridi ve hem de mürşidi olan Şems'e, semâ'nın içinde barındırdığı sınırların hikmetini sordular. O da şöyle cevap verdi:

"Allah'ın tecellisi ve görünmesi, Allah erlerine semâ'da daha çok vâki olur. Onlar, kendi varlık âleminden dışarı çıkmışlardır. Semâ, onları diğer âlemlerden çıkartır, hakkın likasına ulaştırır. Hulâsa haram olan bir semâ vardır. O da ululuk

⁸³ Mevlâna, *Divân-ı Kebîr*, VI, 72, b. 1619.

⁸⁴ Önder, *Mevlâna*, 44-45.

⁸⁵ Önder, *Age.*, 44-45.

⁸⁶ Önder, *Age.*, 60.

(etmektir). Böyle haram olan bir semâ'da el ve ayağın vecdsiz hareket etmesi küfürdür. Bu el ve ayak mutlaka Cehennemde azap çeker. Bir vecdle (hal) hareket eden el ise mutlaka Cennet'e ulaşır. Mübah olan semâ, riyazet ve zühd ehlinin semâ'ıdır. Onların bundan gözleri yaşarır ve kalpleri rikkate gelir. Farz olan semâ da, hal ehlinin semâ'ıdır. Bu beş vakit namaz, Ramazan orucu ve zaruret zamanında su içmek ve ekmek yemek gibi farz-ı ayındır; çünkü "hal" sahiplerinin hayatı bununla kâimdir. Eğer bir semâ ehli Doğu'da, biri de Batı'da semâ etse, her ikisi de birbirinin halinden haberdar olur."⁸⁷

Semâ törenindeki dört selam, cenaze namazındaki dört tekbiri çağrıştırır. Semâ, ölüm ve yokluk demektir. Zira kul, fâni olmadıkça hakikî Varlığa ulaşamaz. Onun için Mevlâna, "Cenâbı Hakk, varlık tezgahını yokluk yolunun başına kurmuştur" der.

Değirmenin buğdayı öğütmesi gibi, semâ, varlık düşüncesini ve enâniyeti parçalar ve eritir; yokluğa savurur. Benliğin yokluğu; gerçek varlığın bilincine varılması ve tevhidin tecelli etmesi anlamına gelir.⁸⁸

Mevlâna, İranlı mistik şairlerin çokça başvurduğu aşk ve şarap dilini, tasvir ve benzetme üslûbunda gösterir. Onun yolunun belirgin enstrümanları, raks ve müziğin sentezinden oluşup, def, ney ve semâ yapan semâzenlerin hareketlerinin belirli ve özel mistik anlamları vardır. Bu çerçevede, Mevlâna, dönme fikrini öne çıkarmıştır. Mevlevî semâ'ının ilham verdiği şekilde dönen menziller ve gezegenler, değirmen taşı ve çarkına ait mükemmel bir sembolizmi yansıtmaktadır:

*Senin güneş dağını
Bir değirmene benzeteceğim
Ve benim sularım aktıkça
Seni istediğim gibi döndüreceğim*⁸⁹

Semâ törenlerinin, en çok Batı insanını etkilediği söylemek mümkündür. İşte bunlardan biri Marcel Schneider isimli Fransız'dır. Onun semâ'ı izledikten sonra kaleme aldığı makale farklı bir bakışı sergilemektedir:

"Semâzenlerin dönüşü, insana kainatın boşluğunda göklerin dönüşünü hatırlatıyor. Müziğin ritmine uyarak ve gittikçe artan bir hızla vecd halinde dönen semâzenlerin hallerinde bir huzur ve asalet göze çarpıyor. Semâzenlerin kozmik

⁸⁷ Eflâkî, *Âriflerin Menkıbeleri II (Menâkıbu'l-Ârifin)*, 236-237.

⁸⁸ Top, *Mevlevî Usûl ve Âdabı*, İstanbul 2001, 142.

⁸⁹ Arberry, *Tasavvuf (Müslüman Mistiklere Toplu Bakış)*, 113.

danslarında, bazı Afrika ve zenci Amerikaluların iman tazeleme merasimlerinde görülen çılgınlık tezahürlerine hiç rastlanmıyor.

Mevlevî semâzenleri dönerken, adeta tek bir vücut haline gelirler ve bu hal içindeki Hak ile birleştiklerini hissediyorlar. Bu düşünce ve duygu birliği onlara manevî bir güç kazandırıyor. Böylece onların günlük hayatın maddî dert ve endişelerini unutup, kendilerini üzüntülerden sıyrabiliyorlar."⁹⁰

3. Semâ ve Müzik

Semâ'ı müzikten bağımsız düşünmek mümkün değildir. Çünkü semâ, müzikle icra edilir. Dolayısıyla müziksiz semâ düşünülemez.⁹¹

Âşıklar meclisi olan semâ'da, şiir ve söz, hakikî manayı ve ebedî sırrı dile getirmekten acizdir. Maksat, rebâbın dilinde, kudümün sesinde, neyin ahenginde ve nutriblerin hünerinde hâsıl olur.⁹²

Mevlâna, ham iken yandı, yandıktan sonra da pişti. Pişen Mevlâna, artık sevgiliye kavuşmuştur. Benliğinden kurtulup aşk sarhoşu olan Mevlâna, müzik aletlerinden saza çatmadan edemez. Sazı kendisiyle özdeşleştirerek her ikisinin de sarhoş olduğunu söyler:

"Senin aşkına tutulalı, senin sevdanı benimseyip kabul edeli seninle savaştan ayırırım, tekim; seninle barışa eş oldum ben.

Beni ispanak say da istersen ekşi pişir, istersen tatlı; neyle pişersem pişeyim, piştim mi sana kavuştum, seninle birleştim demektir.

Sazı öylece durup durmada; halbuki hiç de naz etmeyi bilmezdi o saz; bir yanlışlık varsa benden oldu mutlaka, çünkü ben sarhoş bir halde sıçrayıp meydana çıktım.

Sen de sarhoşsun, ben de sarhoşum, senin sarhoşluğunla benim sarhoşluğum birbirine karışmış; zaten biz, havan eliyle havan gibi hem ikiyiz, hem bir."⁹³

Aşk ateşi Mevlâna'yı, güzeller diyarında sabahlara kadar semâ ile meşgul eder, buna bir de aşk şarabı eklenince müzik eşliğindeki raks, insanı âdeta kendisinden başka varlığa taşır:

⁹⁰ Can, *Mevlâna Hayatı, Şahsiyet ve Fikirleri*, 268 (naklen; Marcel Schneider, Conba Gazetesi, 12.6. 1970).

⁹¹ Top, *Mevlevî Usûl ve Âdabı*, İstanbul 2001, 78.

⁹² Cizre, "Mevlâna Celâleddin Anadolu'ya Süleyman Paşa'dan Önce Gelmişti" 99-100.

⁹³ Mevlâna, *Dîvân-ı Kebîr*, II, 123, b. 996-999.

*"Nazlılarlayız, güzellerleyiz; geceye dek onlarla ayak vurmada, oynamadayız; keşişler pîrinin her solukta başışladığı şarapla kendimizden geçmişiz."*⁹⁴

Nağme, Mevlâna'nın dilinde can sesine dönüşür. O da semâ'a katılır:

*"Sus a nağme, sıçra damın kıyısından...çünkü can sesisin sen, tümünden nağmesin sen."*⁹⁵

Artık her şey, her varlık, canlı ve cansız her nesne yerinde duramamaktadır. Hepsini sıçramakta, oynamakta ve raks etmektedir:

"Ey sucubaşı, o kadar çeşmeyi aç, aç da bahçe de uyansın, çiçekler de göz açsın."

*Oynayan her zerre, el çırpan her yaprak, dilsiz-ayaksız gel der sana, gel gökyüzünde yurt edin."*⁹⁶

Yorgun ve bitkin gönüller ve bedenler, aşkın nefesiyle tazelenir, tabiatı da kendi varlığını oynatır:

Kalibımız, tenbel, yorgun-argın, meşgul bir halde uykudan kalktı; şu yorgun argın, şu tenbel bedeni oynatıp zıplatan nerde?

Bedeni oynatan, gönül perdesini de yırtar gider; fakat bütün bunlar, kokusunun yaptığı işler; onu görmekse bambaşka, apayrı bir şey

*Halkın oynayıp hareket etmesi aşktan, aşkın oyununa, hareketi neyse ön yok; hava, göğün dönüşünden oynar, ağaçlarsa havanın dönüşünden, esişinden."*⁹⁷

Gönül âlemi, müziğin ritmiyle hareketlenir. Sevenler, Sevgili'ye vâsıl olmak için gönül kulaklarını, gönül bahçesine açılmış müzik penceresine dayarlar da, gıdalarını ve hayat nefeslerini alabilsinler diye:

*Müzik, senin gül bahçene açılmış bir penceredir; âşıkların gönül kulakları, hep bu pencerenin başındadır."*⁹⁸

Mevlâna'yı en gamlı ve kederli anlarında bile teskin eden ve sükûnete erdiren semâdır:

*"Dostçağızlar, gamlı bir haldeyim; bu gamlı halimde, şu oynadığımızdan daha da bir halde oynayın; aşk atım kaçtı, ne dizgin kaldı elimde ne eğir."*⁹⁹

⁹⁴ Mevlâna, *Divân-ı Kebîr*, VII, 575, b. 7616.

⁹⁵ Mevlâna, *Divân-ı Kebîr*, VII, 581, b. 7705.

⁹⁶ Mevlâna, *Divân-ı Kebîr*, II, 151, b. 1208.

⁹⁷ Mevlâna, *Divân-ı Kebîr*, IV, 323, b. 3114-3116.

⁹⁸ Mevlâna, *Divân-ı Kebîr*, IV, 407, b. 3927.

⁹⁹ Mevlâna, *Divân-ı Kebîr*, V, 638, b. 8490.

Semâ yaparken, çalınan müzik enstrümanlarına tepki gösterenlere Ankaravî şu cevabı verir:

“Mûsikisiz semâ olmuyor, onun için semâ ile mûsiki birlikte düşünölmüş ve ve ellinin üzerinde semâ âyini bestelenmiştir. Mûsiki, semâm rengi, tadı, tuzu ve ahengi mesâbesinde olup, semâ, mûsiki temelleri üzerine bina edilmiş, göz kamaştıran mânâ burçları halinde yükseldikçe yükselmiştir.”¹⁰⁰

Nitekim Mevlâna da semâ’ın müzikten yoksun olmasını düşünemez. Savaş alanında davul nasıl yürekleri harekete geçirip, cengaverleri cesaretlerinin nirengi noktasına ulaştırıyorsa, semâ anındaki müzik sesi de semâzenleri kendilerinde geçirip mekansızlık mekanına taşır:

“Bir parmak şeker istiyorsan zaten var, hem de bedava; fakat şeker madenini istiyorsan o da burada.

Semâ, kararsız can içindir; tez sıçra, beklenecek yer değil.

Burada, kendi düşüncene dalıp oturma; ersen sevgilinin bulunduğu yere git.

Bizi o ister elbette deme; susamış adamın bu düşünceyle işi ne?

Peroane, ateşi düşünmez bile; aşka dalan cana düşünce, ayıptır.

Savaş eri, davul sesini duydu mu, o anda binlerce heyecana uğrar, atılmaya kalkışır.”¹⁰¹

Semâ, Mevlâna gözünde, diri ve canlı gönüller için bir hayattır. Canında can olan ve Canânı olan bunun farkındadır. Nasıl ki ölüm, düğün gecesidir (şeb-i arûz); semâ da düğün olan yerde yapılır, yeni bir hayata başlamak için. Dünya hayatının karmaşa ve metanın hüküm sürdüğü yerde semâ’ın gönüllere vereceği bir ışık yoktur. Zira semâ, insanın şehvet ve ihtiraslarının bir malzemesi değildir. Gönül ve kalp gözlerinde setre bulunanlar için, ne müzik ne de semâ bir vasıta olamaz. Çünkü, gönül yüzlerini Kabe’ye yöneltenler, dünyada semâ halini yaşarlar. Semâ halkasında ortasında Kabe yoksa, yapılanların bir anlamı kalmamıştır:

“Semâ, diri kişilerin canlarına rahat-huzurdur; canında can olan bilir bunu.

Gül bahçesinde yatıp uyuyan kişi, uyanmayı ister.

Fakat zindanda uyumuş olan, uyanırsa ziyana düşmüş olur.

Semâ düğün olan yerde olur, yas olan yerde değil; yas yeri, feryat-figan yeridir.

¹⁰⁰ Top, *Mevlevî Usûl ve Âdabı*, 141.

¹⁰¹ Mevlâna, *Dîvân-ı Kebîr*, IV, 134, b. 1226-1239.

Üzerindeki cevheri görmeyen, öylesine bin Ay'ı gözüyle görmeyen kişi yok mu;

Böyle kişiye müzik ne yapısın, def ne etsin; semâ, gönüller alan sevgiliyle buluşmak içindir.

Yüzlerini kibleye dönmüş kişiler bu dünyada da semâ'dadır, o dünyada da;

Hele halka olup semâ ederek dönüp duranların ortasında Kabe de olursa."¹⁰²

Mevlâna'nın ortaya koyduğu bütün külliyyât, Allah'ın, sevgilinin ve aşkın çevresindeki daimî bir deverandır; ifade edilemeyi sözle ifade etme çabasıdır. Mevlâna, kelimelerin içindekilerini anlatmak için yetersiz olduklarının farkındaydı. Onun için bu barikatı aşacak bir vasıtanın varlığı gerekliydi ki, bu da semâ ve müzik olmuştur.¹⁰³

Semâ ve müzik, Mevlâna'nın gönlünde Allah'ın "misâk" taki insanlara ilk hitabının tekrarı olmakta veya hiç olmazsa onu hatırlatmaktadır. Semâ, Allah'ın insanlığın yitirdiği cenneti geri getirmesi için gökyüzüne açılan bir pencere veya yükselen bir merdivendir:

Bütün zerrelere güneşin önünde raksetmezler mi?

Bir zerre misâli her sabah onun önünde rakederiz

Biz;

Zira bu güneşe tapanların âdetidir!¹⁰⁴

Mevlâna, semâ'ı var edilmiş tüm yaratılmışlara münhasır kılar. Tıpkı Yunus'un çiçekle konuşması gibi, Mevlâna da dalları, yaprakları, ağaçları rüzgârın çıkardığı müzikal sesle raksettirir, semâ'nın halkasına dahil eder:

"Ölümün elinden kurtulduğu için havada oynayan dal, yaprak gibi raks ediyor, sallanıyor, el çırpıp duruyordu."¹⁰⁵

Dallar, yapraklar toprak hapsinden kurtulunca, başlarını kaldırıp rüzgârların eşi, dostu olurlar, rüzgârlarla oynaşırlar.

Yapraklar, daldaki tomurcukları yarıp çıkınca, ağacın tepesine kadar tırmanurlar.

Her yaprak, her meyve, kendi tomurcuğunun dili ile ayrı ayrı Allah'a şükreder:

¹⁰² Mevlâna, *Divân-ı Kebîr*, IV, 134, b. 1226-1239.

¹⁰³ Schimmel, *Ben Rüzgârım Sen Ateş Mevlâna Celâleddin Rûmî*, 197.

¹⁰⁴ Schimmel, *Ben Rüzgârım Sen Ateş Mevlâna Celâleddin Rûmî*, 202.

¹⁰⁵ Mevlâna, *Konularına Göre Açıklamalı Mesnevî Tercümesi*, I, 76, b. 1341.

İhsan, iyilik sahibi Allah, bizim kökümüzü besledi, ağaç da o kökten kuvvet alıp kalınlaşmıştı. Doğrulup yükseldi.

Su ve toprak içinde mahpus bulunan, yani balçığa saplanmış kalmış olan canlarımız da balçıktan kurtulunca neşeli bir halde,

Hakk'ın aşk ve muhabbet havası içinde, neşeli neşeli oynarlar, ayın ondördü gibi noksansız ve tastamam bir hale gelirler.

Onların tenleri oynayıp durur, canlarının nasıl olduklarını sorma. Hele cismaniyeti kalmamış, tümünden can kesilmiş olanların halinden hiç sorma onları anlatmaya imkân yoktur.”¹⁰⁶

Mevlâna sisteminde “semâ, danstan da öte bir şey, bir tür ibadettir.” Gönül Sultan'ın gözünde, müzik de aynı yeri işgal eder. Eflâkî'nin bildirdiğine göre, Mevlâna sevdiği bir müzik aletini dinlerken ezan okunur. Kendisiyle beraber olan dostu, çalmayı bırakmak ister. Bunun üzerine Mevlâna şu alışılmamış ifadeyi söyler:

“Hayır, çünkü bu da bir duadır. Her ikisi de Allah'a sesleniyor. O, birini kendisine ibadet için dıştan, diğerini ise Kendi aşkı ve Kendi bilgisi için içten istiyor.”¹⁰⁷

Semâ'da müziğin bulunması, Mevlâna için, namazdaki imam mesabesindedir. Cemaatin, namazda imama tabi olması gibi; semâ yapanlar da müziğin armonisine kendilerini kaptırırlar ve ona ittiba ederler:

“Ehlullah için salât ve semâ dahi bunun gibidir. Onlar sırren işittiklerini, evâmîr ve nevâhî-i ilâhiyyeye muvâfakattan dolayı onları bend ve teşvik için nâzırîne gösterirler. Semâ'da mugannî, salâtta imam gibidir; ve ehl-i semâ ona ittiba ederler. Eğer muğannî ağır teğanni ederse, onlar da ağır raks ederler; ve eğer hafif teğanni eylerse, onlar da hafif raks eylerler. Bu hâl emir ve nehyin münâdîsi olan bâttından onların mütâbaatlarına timsâlen vâki olur.”¹⁰⁸

Sonuç olarak raks hoş görülmez, ancak semâ halini alınca kutsallaşır, zikre dönüşür. Halkın dümbelek dediği müzik aleti, sufilerce kudüm-ü şeriftir. Ney de, insan-ı kâmil'i simgeler; Mevlâna'nın aşkını dillendirdiği için kutsal kabul edilmiştir.¹⁰⁹

¹⁰⁶ Mevlâna, *Age.*, I, 99-100, b. 1345-1348.

¹⁰⁸ Mevlâna, *Fihî Mâ Fih*, 126.

¹⁰⁹ Malik Aksel, “Mevlâna ve Sanat”, *Mevlâna İle İlgili Yazılardan Seçmeler* (haz: Vedat Genç), II. baskı, İstanbul 1997, 20.

4. Semâ ve Bilim

Semâ'nın hikmeti "küçük âlem" denilen insanla sınırlandırılmayacak kadar geniş ve kapsamlıdır. Bu zikir ve tefekkür halesi/şulesi, aynı zamanda "büyük insan" denilen kainatı da temsil etmektedir.

Semâ'la zerrelere amaçlı olarak belirli bir hedefe doğru yönelirler. Bu şekilde zerrelere ferdî akış halinden alınır, güneş merkezli yeni bir (tevhidî) sistemin etrafında dairesel olarak yörüngeye girerler. İlâhî aşk, her zaman ve her varlık için merkezdir. Hiçbir kudret ve kuvvet, her şeyi düzenleyen ve nizâma sokan Yüce Yaratıcı'nın kurduğu bu kâinat sisteminin dışına çıkamaz ve müdahale edemez. İşte bu mükemmel nizâmın şuur ve idraki içindeki Mevlâna ve onun takipçileri kendilerini, her şeyin etrafında rastgele olmayıp, ölçülü bir şekilde döndüğü ilâhî maşûkun tecellisi olarak temâşâ ettikleri, Şems-i Tebrizî'nin huzurunda bir zerre olarak tasavvur ediyorlardı.¹¹⁰

Mevlâna'nın tefekkür dünyasında, semâ, kâinatın gerçek dansıydı. Yine onun için semâ, atomların ve gezegenlerin baş döndürücü dönüşünü yansıtan ayındı. Bu tasavvurdur ki, Mevlâna'ya şu sözleri söyletiyordu: "İnsanı Allah'a götüren pek çok yol vardır. Ben semâ ve mûsikî yolunu seçtim...Mûsikînin ahenginde bir sır gizlidir. Ben bu sırrı açıklayacak olsam, dünya altüst olur." Mevlâna bu sırrı ifşa etmedi, fakat kâinatın raksı üzerine enfes beyitler, gönlünden koparak kelimelere döküldü:

*"Ey güneş! Doğ artık! Raksediyor atomlar, raksediyor vecde gelmiş ruhlar. Söyleyeceğim kulağına bu raks nereye götürür. Bütün atomlar hem havadaki hem de çöldeki, kendisini kaybetmiş, bilesin, öylesine ki, her bir atom, sefil ya da bahtiyar, vurgun güneş'e hiçbir şey diyemeyecek kadar."*¹¹¹

Mevlâna'nın, kendi zamanında kozmik düzen içerisindeki gezegenlerin sayısını bilmesi şaşırtıcıdır. Kâinat düzeninin bir yansıması olarak, Mevlâna, semâ'daki semâzenlerin sayısını, güneş sistemindeki gezegenlerin sayısını esas alarak tespit etmiştir. Onun için semâ ayini esnasında, semâzenlerin sayısı ya dokuz, ya da dokuzun katları şeklinde olmak durumundadır.¹¹²

Mevlâna'nın semâ'ı, atomun ve evrenin yapısını birlikte sembolleştirir. Onda bir çok fizik ve fizikötesi hakikatler karşılığını bulmaktadır. Mevlâ-

¹¹⁰ Schimmel, *Ben Rüzgârım Sen Ateş Mevlâna Celâleddin Rûmî*, 202-203.

¹¹¹ Meyerovitch, *İslâm'ın Güler yüzü*, 70.

¹¹² Meyerovitch, *Age.*, 71.

na'nın semâ'ı, bir anlamda âlemin fizikî yapısını simgeler; bununla birlikte bir bütün olarak âlemin fizikî yapısıyla, onun en küçük parçası olan atomların arasındaki denge, uyum ve benzerliği sergiler. Böylece Mevlâna semâ'ı, âlemin ve atomun yapısını aynı anda ve birbiriyle paralel olarak yansıtmaktadır. Bu vecd ve cezbe halinde Mevlâna, âlemin ve atomun hakikatine vâkıf olduktan sonra, buna uygun olarak semâ'a başlamış ve bu yapıyı da semâ'a uyarlamış ve uygulamıştır.¹¹³

Nihayetinde Celâleddin-i Rûmî, evrenin ve onun en küçük parçası olan atomların, Allah'ı zikir ve tefekkürünü semâ'sında gösterir, hem kendisi döner ve kendisiyle birlikte dost ve şakirtlerini döndürür. Sonradan Mevlâvîlik'in yolu ve en önemli özelliği olan bu dönme, evrenin ve atomun halini ve yapısını özetlemektedir. Semâ'la anlaşılabilir ki, Mevlâna atomların dahi Allah'ı tespih ve zikrettiklerini temâşâ etmiştir.¹¹⁴

*Oynayıp uçuşan zerrelere, senden ne nağme işittiler acaba? İşittikleri nağmeyi dağa da işittirsen o da kalkar, oynamaya koyulur.*¹¹⁵

Gökler âleminin bir sembolü olan Mevlâvî semâ'ında; ortada bir semâzenbaşı, onun çevresinde dairesel olarak dönen semâzenler bulunmaktadır. Merkezdeki semâzenbaşı, hem güneşi hem de atomun çekirdeğini (nötron ve protonları) simgelemekte, onun etrafındakiler dönen gezegenleri (ve atom çekirdeği etrafında dönen elektronları) sembolize etmektedir. Mevlâna, âlemin ve atomların her an değiştiğini, her şeyin hareket halinde olduğunu dillendirir. Nitekim hareket, evrenin aslıdır; kalıcı ve sabit olan hiçbir zerre yoktur. Her şey ve her varlık, Mevlâvîler gibi semâ halindedir.¹¹⁶

Pencerenin önündeki zerrelere bak, havada ne de güzel oynuyorlar; kimin kiblesi güneş olursa namazı böyle olur onun.

Şu zerrelere, güneşin ışığında sûfler gibi semâ edip dururlar; fakat hangi nağmeyle, hangi vuruşla, ne biçim bir sazla semâ ederler, kimsecikler bilmez.

Her gönülde bir başka nağme, bir başka vuruş; oynayan meydandadır da çalgıcılar, sır gibi gizli.

¹¹³ Mehmet Bayrakdar, "Semâ'da Anlatılanlar", *Mevlâna İle İlgili Yazılardan Seçmeler* (haz: Vedat Genç), II. baskı, İstanbul 1997, 46.

¹¹⁴ Bayrakdar, *agm*, 47.

¹¹⁵ Mevlâna, *Divân-ı Kebir*, III, 319, b. 3119.

¹¹⁶ Bayrakdar, *agm*, 48.

*Hepsinden üstün, bizim iç semâ'mız; bütün cüzlerimiz, yüz çeşit yücelikle, yüz çeşit nazla onun ışığında oynayıp duruyor.*¹¹⁷

Semâ'da çalınan davulla birlikte, semâzenin kalbi her seferinde Allah'ın isimleriyle birlikte çarpar, görünmeyen âlemin zirvelerine yükselir. Şahinin davul sesini duyduğunda avını bırakarak kralın bileğine hareket etmesi boşuna değildir. Semâzen de, sufi de bu mertebede bütün organlarıyla atom (dünya) gibi kendi etrafında döner bir şekilde, varlığından sıyrılarak (Sonsuzluk) Güneş'ine/ötelerin ötesine doğru mesafe alır:

*“O muhteşem Mevcudiyet, bal gibi tatlı, şefkatli
bir çağrıyla kendisine gelir ve ‘Yüksel!’ der de,
ruh nasıl olur da kalkıp havalanmaz?
Serin sulu okyanusun dalgalarının gürültüsü
Kulağına gelir de,
Kuru topraktan balık derhal nasıl suya sıçramaz?
Kendisine dön işareti veren tokmakla dövülen
Davulun sesini duyar duymaz
Şahin nasıl olur da, avı unutarak,
Kralın bileğine doğru uçmaz?
Bu gelip geçici dünyadan kendisini kurtarsın diye,
Nasıl olur da sûfi, atom misali kendi etrafında dönerek,
Sonsuzluk Güneş'ine doğru raksa koyulmaz?
Uç kuş, uç, doğruca anayurduna,
Bak kurtuldun kafesten ve açıldı kanatların.
Uzaklaş acı ve tuzlu sudan,
Koş çabuk hayatın kaynağına” (Divan)¹¹⁸*

Âlemin ve onun en küçük zerrelerinin Allah'ı zikretmelerini, Mevlâna, semâ'ında anlatır. Böylece o döner ve dostlarını da döndürür. Zerrelerin zikirlerini ve tesbihlerini müşahede eden Mevlâna, elbette Kur'ân'da geçen

¹¹⁷ Mevlâna, *Divân-ı Kebir*, III, 463, b. 4430-4433.

¹¹⁸ Meyerovitch, *İslâm'ın Gülleryüzü*, çev: Cemal Aydın, VII. baskı, İstanbul 2003, 70-71.

ayetin de varlığından haberdar idi: “Göklerde, yerde ve aralarında her ne varsa, Allah’ı tesbih eder”¹¹⁹

Evren hakkındaki bile çok az malumatın bilinebildiği ve atomun yapısı hakkında bugün ulaşılan bilgilerin hayal bile edilemediği bir zamanda (13. yüzyıl), Mevlâna, atomun parçalanabileceğini keşfetmiştir:

“Eğer bir atomu kesersen,
Ortasında bir güneş
Ve güneş etrafında da,
Durmada dönen gezegenler görürsün”

Bu ifadelerle Mevlâna, bir taraftan merkezi güneş olan gezegenler sistemini ve onların güneş etrafındaki deveranlarını, diğer taraftan da atomun parçalanabileceğini, atomun içindeki çekirdek ve onun çevresinde dönen elektronları anlatmak istemiştir. Aynı zamanda o her şeyin var olan her şeyin durmaksızın hareket halinde bulunduğuna işaret etmiştir. Zikredilen dörtlükte ifade edilenler, semâ’da görsel olarak sembolize edilmiştir.¹²⁰

5. Semâ’a Tepkiler

Yaşadığı dönemde Mevlâna’ya muhalif olanlar, semâ’ın ve onda önemli bir enstrüman olan rebâbın haram olduğunu ileri sürerek sözlü sataşmalarda bulundular.¹²¹ Hatta şehrin bilginleri, bu hususu Kâdı Sirâceddin Urmevî’ye şikayet konusu yaptılar. Eleştirileri ciddiye almayan Kâdı Sirâceddin, onlara şunu söyledi:

“Bu kişi Allah tarafından kuvvetlendirilmiştir. Bütün zâhir ilimlerde de eşi benzeri yoktur. Onunla pençeleşmeye gelmez. Onu, o ve Allah’ı bilir.”¹²²

Mevlâna’ya ve semâ’a karşı olanlar, belki de, Hallâc-ı Mansûr’a yapılanların bir benzerini yapmayı tasarladılar. Ama hareketleri sonuçsuz kaldı. Dolayısıyla hedeflerine ulaşamadılar. Zira Mevlâna, hem halkın gözünde, hem de siyasî idare nezdinde zâhirî ve bâtnî ilimlerde yetkin bir mürşitti.

¹¹⁹ Bayrakdar, “Semâ’da Anlatılanlar”, *Mevlâna İle İlgili Yazılardan Seçmeler*, 47.

¹²⁰ Bayrakdar, “Semâ’da Anlatılanlar”, *Mevlâna İle İlgili Yazılardan Seçmeler*, 47.

¹²¹ Eflâkî, *Âriflerin Menkıbeleri I (Menâkıbu'l-Ârifin)*, 331.

¹²² Eflâkî, *Age.*, 345.

Hakikatte fitnecileri harekete geçiren başka sebepler bulunmaktaydı. Mevlâna, Şems'le tanışıp bir araya geldikten sonra, öğretimi ve vaaz etmeyi bırakmış, semâ'a ve raksa başlamıştı. Fakihlere özgü kıyafetini çıkarıp, onun yerine Hind alacasından hırka ve önü açık gömlek giymiş, başına bal renginde yünden külâh takmış ve Mevlevî çizmesini ayaklarına geçirmişti. Ayrıca sarığını şekerâviz bir şekilde sarmıştı. Ondan sonra Mevlevî semâ usûlünü tertip etmişti.¹²³

Bugün dahi Mevlâna'nın eserlerini ve o devirde yazılmış kitapları okumayanlar veya onlardan habersiz olanlar, ona semâ'ı yakıştırmazlar. Bir kısım insanlar da mûsikî ve semâ'a yöneldiği için onu reformcu olarak kabul etmektedirler. Halbuki Mevlâna, kendisini *Kur'ân'ın kulu ve kölesi, Hz. Muhammed'in (s) ayak bastığı yer saymış*, Kutlu Peygamber'in yolundan asla çıkmamıştır.¹²⁴

Şu halde, bazı filozoflar, mûsikîyi *gök cisimlerinin yörüngelerinde dönerken evrende çıkardığı sesler*¹²⁵ olarak tanıtmışlardır. Semâ'a hayat ve hareket veren de mûsikîdir. "Büyük insan" olarak kabul edilen âlem ve onun en küçük parçası olan atomun hareketlerini sembolize eden semâ, "küçük âlem" olarak da bilinen insanı görünen âlemden, *mekânsızlık mekânına taşıyan bir ruh sıçramasıdır*.

SONUÇ

Celâleddin Rumî'de ilâhî aşkla dile gelen coşkun gazeller, harekete geçen semâ raksarı, dinamik bir ruhun kendiliğinden bir yansımasıdır. Mevlâna'yı vecde ulaştıran, bu âlemden alıp ötelere ötesi âleme götüren semâ'dır.

Mevlâna, coşkun aşkını, müzik ve semâ ile anlatır. Müzik, aşkla dolup taşan gönlün oynaşı, semâ bu aşkın vecdi ve fiiliyata geçmiş şeklidir. Şiirse aşkın dili, gönül kandilinin yakıtıdır. Aynı zamanda, semâ, bütün kainatı kucaklayan kutsal bir âyin ve zikirdir.

Dolayısıyla semâ danstan da öte bir şey, bir tür kulluktur, yakarıştır. Onda mûsikî, raks ve zikir mükemmel bir şekilde harmanlanmıştır.

¹²³ B. Fűrüzanfer, *Mevlâna Celâleddin*, çev: Feridun Nafiz Uzluç, İstanbul 1986, 99-101.

¹²⁴ Can, *Mevlâna Hayatı, Şahsiyet ve Fikirleri*, 266.

¹²⁵ Bkz. İhvân-ı Safâ, *Resâil-u İhvâni's-Safâ ve Hullâni'l-Vefâ*, haz: Butrus el-Bustânî, Beyrut trz, I, 206 vd.

Mûsikînin coşkusu, semâ'ı aşk ve vecde ulaştırır, gönüllerden kelimelere dökülen zikrullah kapalı sırlı kapıları açar, akan ilâhî feyz çoşar, taşar, yanar, yakar; bütün cemâllerin bulunduğu yerin manevî burçlarından yükselen görülmez, basamaksız merdivenlerle semâlara yükselen âşık, mekansızlık âleminin güzelliklerinden kaybolur ve orada semâ'a devam eder.

Semâ olayını mûsikî ile birlikte ele almak gerekir. Zirâ semâ, mûsikî ile birlikte icra edilir ve mûsikî, semânın ayrılmaz bir parçasıdır.

Semâ, öyle bir aşklar meclisidir ki orada şiir ve söz, gerçek manayı ve ebedî sırrı ifade gücünde değildir.

Semâ'ın hikmeti "küçük âlem" denilen insanla sınırlandırılmayacak kadar geniş ve kapsamlıdır. Bu zikir ve tefekkür halesi/şulesi aynı zamanda "büyük insan" denilen kainatı da simgelemektedir.

Mevlâna'nın tefekkür dünyasında, semâ, kâinatın gerçek dansıdır. Yine onun için semâ, atomların ve gezegenlerin baş döndürücü dönüşünü yansıtan ayındır.

Mevlâna'nın semâ'ı, atomun ve evrenin yapısını birlikte sembolleştirir. Onda bir çok fizik ve fizikötesi hakikatler karşılığını bulmaktadır.

Semâ'a hayat ve hareket veren de mûsikîdir. "Büyük insan" olarak kabul edilen âlem ve onun en küçük parçası olan atomun hareketlerini sembolize eden semâ, "küçük âlem" olarak da bilinen insanın görünen âlemden, *mekânsızlık mekânına* taşıyan bir ruh sıçramasıdır.

Semâ, Mevlâna için, varlığından, benliğinden, hâsılı tüm zahirî kayıt ve takıntılardan azât olma halidir. Zira o, her ne zaman semâ'ın coşkunluğuna dalsa, hakikât âleminin sâkinleri arasında, fâniliğini unutup kaybolmaktadır.

Mevlâna'nın içinde bulunduğu semâ, nihayetinde zikirdir ve içinde Âşıkların Sultanı'na dua ve selam vardır.

Semâ, Mevlâna için, toplumdan uzaklaşp sadece kendi benliğiyle başa kalma hali değildir. Semâ'da, vaaz, dua, nasihat ve yakarış birbirinin içerisine girift bir halde karışp harmanlanır. Nihayetinde bunların tümü, Hakk'a ubudiyetin birer yansımalarıdır. Ubudiyette aşk, heyecan ve ihlas vardır. Semâ'da da aynı duygu ve lezzetler mevcuttur. Semâ meydanı, âşıkların ve gönül erbâbının meydanıdır. Bu mütevazi alanda, madde, beden ve cisim ölçülerini kaybeder. Tek kıstas ve kriter vardır ki, o da hâlis kalp ve ruh güzelliği/safiyetidir.

Hakikatte semâ, görünen ve görünmeyen âlemlerin arasında bir bağdır. O, her iki âlemin de neşesidir, heyecanıdır, gıdasıdır, güç ve kudretidir.

Varlığını, benliğini, hâsılı, dünyevî yüklerini boşaltan ve atan kişi, semâ'da varlık gösterebilir, ona dahil olabilir ve merteye kat edebilir. Aksi takdirde, şehvet ve ihtiraslarının bendesi olanın bu meydanda hissettirebileceği bir vasıf yoktur. Hak erleri ve erenleri, semâ'da nefislerini ve ruhlarını tumar ederler ve onarırlar. Bu hale ulaşma, gönül âşıklarının ızdırabını dindirir, ruhlarını dingin bir ahvâl içinde sükunete kavuşturur.

Semâ, Mevlâna'nın gönlünde, Şems'le bir anlam ve zenginlik kazanır. Hatta Şems'in bulunmadığı semâ, ona göre, helal bile değildir. Mevlâna, semâ'ı, ancak Şems'le birlikte düşünür. Şems'siz bir semâ onun için anlamsızdır ve amaçsızdır. Semâ, Sevgili ve Can içindir. Mevlâna'yı, semâ'ın cazibe ve çekim alanına çeken, Sevgili'dir.

Semâ, aşkla, şevkle ve heyecanla yapıldığında mânâ âleminin giriş kapıları açılır. Rabb katında değer kazanır. Canla ve gönülle katılınan semâ'lar, can sahiplerini yerinden oynattığı gibi, cansız zerrelere bile tazyike getirir. O zerrelere ki, bütün kainatı raksın içine dahil eder. Aşkın lezzetinden ve hazzından kaybolan can için, bütün âlemleri yaratan Hallâk'ı temaşa etmek nihaî amaçtır, gayedir, hedefidir.

Aşkın raksıyla birlikte zerrelere/atomlar, aynı hedefe doğru bir hareket içine girerler. Böylece ferdî akış mecrasından alınırlar. Güneşin çekim gücüyle şekillenmiş ve canlanmış yeni bir birliğin/tevhidin merkezi çemberinde dairevî halkaya müdahil olurlar. Çünkü fenomenler çelişkili görünüşler de, hayat akışları farklı olarak gerçekleşir. İlahî aşk, her dâim ana merkezdedir, var edilmiş her varlık kozmik sistemin sınırlarını aşamaz ve çiğneyemez.

Hakikî semâ eri, zikir meclisinde sarhoş olandır. Bütün benliğinden sıyrılmayanın semâ'da yeri yoktur. Semâ, ruhanî ve nuranî bir zevk halinin tasviridir. Semâ coşkunu yaşayan sûfi, sarhoş olmaya ve görünmeyen âlemin kapılarını aralamaya ve üzerine kapanan perdeleri açmaya namzettir.

Vuslat, semâ için var olmanın anlamını aksettirir. Sevgili, gönüllerdeki aşka talip ve bunun sonucunda buluşmaya aday ise, aradığını semâ'ın halkasında bulacaktır.

Mevlâna, İranlı mistik şairlerin çokça başvurduğu aşk ve şarap dilini, tasvir ve benzetme üslûbunda gösterir. Onun yolunun belirgin enstrümanları, raks ve müziğin sentezinden oluşup, def, ney ve semâ yapan semâzen-

lerin hareketlerinin belirli ve özel mistik anlamları vardır. Bu çerçevede, Mevlâna, dönme fikrini öne çıkarmıştır. Mevlevî semâ'nın ilham verdiği şekilde dönen menziller ve gezegenler, değirmen taşı ve çarkına ait mükemmel bir sembolizmi yansıtmaktadır:

Mevlâna'nın ortaya koyduğu bütün külliyât, Allah'ın, sevgilinin ve aşkın çevresindeki daimî bir deverandır; ifade edilemeyi sözle ifade etme çabasıdır. Mevlâna, kelimelerin içindekilerini anlatmak için yetersiz olduklarının farkındaydı. Onun için bu barikatı aşacak bir vasıtanın varlığı gerekliydi ki, bu da semâ ve müzik olmuştur.

Mevlâna'nın semâ'ı, atomun ve evrenin yapısını birlikte sembolleştirir. Onda bir çok fizik ve fizikötesi hakikatler karşılığını bulmaktadır. Mevlâna'nın semâ'ı, bir anlamda âlemin fizikî yapısını simgeler; bununla birlikte bir bütün olarak âlemin fizikî yapısıyla, onun en küçük parçası olan atomların arasındaki denge, uyum ve benzerliğini sergiler. Böylece Mevlâna semâ'sı, âlemin ve atomun yapısını aynı anda ve birbiriyle paralel olarak yansıtmaktadır. Bu vecd ve cezbe halinde Mevlâna, âlemin ve atomun hakikatine vâkıf olduktan sonra, buna uygun olarak semâ'a başlamış ve bu yapıyı da semâ'a uyarlamış ve uygulamıştır.

Semâ, madde denizinden çıkıp, vecde gelerek mutlak fânilik içinde, sonsuz âlemin zevkine ulaşmaktır. Semâ'da Sevgili'ye kavuşmanın doyumsuz hayalleri vardır. Bu vuslatın anlatılamaz zevkini tadan âşık, artık zaman ve mekanın fizikî şartlarına bağlı değildir. İşte bu Allah aşkıyla oluşan cezbe hali "ikiz ruhlar" olan Mevlâna ve Şems'i kendi varlıklarından koparmış, görünmeyen âlemin sonsuzluğuna daldırmıştır.

Mevlâna ve Şems'in gönül dünyasında semâ, âşıkı halk içinde Hakk'a/Sevgili'ye ulaştırın ve O'nda Vahdet'i buldurup, Tevhid'i yaşatan bir deverandır. O Sevgili'ye ulaşmayı arzu edeni ve O'na iştiaak duyanı, maddî kayıtlar ve takıntılardan azâd edip, Tevhid girdabında kaybettiren/yok ettiren bir yakarıştır, bir çırpınıştır.